ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 16 (1653) | Пятніца, 23 лютага 1962 года. | Цана 4 кап.

СТАІЦЬ НА ВАРЦЕ САЛДАТ

СТАІЦЬ НА ВАРЦЕ салдат. Салдат Краіны Саветаў.

Мільёны людзей будуюць гарады, вырошчваюць ураджаі, вынаходзяць станкі і машыны, здабываюць вугаль і метал, пішуць кнігі і карціны, а салдат стаіць на варце. На варце працы і спакою гэтых будаўнікоў, хлебаробаў, вынаходцаў, шахцёраў, сталевараў, мастакоў.

Мы часта гаворым: наш салдат выстаяў у грамадзянскую, перамог у Айчынную... Мы добра ведаем, што не тыя дваццацігадовыя хлопцы, малайцаватасцю і чаканным крокам якіх мы любуемся на першамайскіх і кастрычніцкіх парадах, абаранялі рэвалюцыйны Піцер і прыйшлі ў сорак пятым у Берлін. Але мы ахвотна пашыраем і на іх дзедаву і бацькаву славу. Бо верым, бо ўпэўнены, што ў сэрцах сённяшніх пехацінцаў і ракетчыкаў — тая ж мужнасць і адданасць Радзіме і партыі, што калісьці вялі праз смуродны Сіваш напаўразутых байцоў Фрунзе, што праз чвэрць стагоддзя праявіліся ў нечуваных бітвах на Волзе і Курскай дузе. Адсюль наша братняя любоў да салдата, наша ўдзячнасць яму і гонар.

А многія з нас успамінаюць і сябе ў армейскіх гімнасцёрках. Успамінаюць таварышаў, што засталіся на ваенных дарогах. І на ўрачыстыя словы загада ваеннага міністра па даўняй, нявыветранай звычцы хочацца цвёрда адказаць разам з сённяшнімі воінамі: «Служым Савецкаму Саюзу!» Маладосць і гартаванне наша — армія. Надзея і друг наш — армія...

Стаіць на варце салдат. Салдат Краіны Саветаў. Такі ж — і не такі, якімі былі яго дзяды і бацькі, салдаты грамадзянскай і Айчыннай. Наўрад ці справіўся б чырвонаармеец васемнаццатага-дваццатага гадоў з сучаснай найскладанейшай ваеннай тэхнікай і меў ён толькі лютую нянавісць да мінулага і гарачую веру ў будучыню. Замест роспісу ставіў, здаралася, крыжык, і чалавека, што скончыў царкоўна-прыходскае вучылішча, з зайздрасцю лічыў грамацеем.

Як жа далёка пайшоў уперад салдат сённяшняга дня! Салдат, узброены грунтоўнымі сучаснымі тэхнічнымі ведамі. Салдат, для якога кніжка — такая ж патрэба ў жыцці, як хлеб. Салдат, які добра ўсведамляе, што разам з усім народам змагаецца за перамогу велічных ідэалаў, сфармуляваных у Камуністычным маніфесце сучаснасці — Праграме КПСС.

І калі паспрабаваць уявіць сабе на вока сённяшняга салдата, дык ён уяўляецца ў абліччы Гагарына і Цітова, у абліччы слаўнай чацвёркі, якую не змог адолець акіян, у абліччы мужных мінёраў— герояў курскага «рэха вайны». Грамадзянскую яны ведаюць з кніжак і кінафільмаў. У Айчынную ім было па дзесяць-дванаццаць год. Але ці можна лепш падхапіць з рук дзядоў і бацькоў выдатную эстафету гераізму! Падхапіць і яшчэ раз — у мірныя дні — паказаць уражанаму свету, што такое савецкі салдат!

Мы ўрачыста адзначаем Дзень Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Мы горача абдымаем сёння салдат-ветэранаў і салдат, якія толькі што сталі ў строй. Мы славім з усім народам салдацкую вернасць прысязе, салдацкую мужнасць і адданасць, салдацкую дружбу і любоў. Разам з салдатамі мы спяваем сёння іх любімыя песні. Як добра вядомы нам словы гэтых песень. Мы памятаем іх з дзяцінства, калі з раскрытымі ад захаплення ратамі прыстройваліся ў хвост салдацкай калоны. Мы самі зачыналі іх калісьці на маршы, у зямлянцы, у казарме.

Але чакайце — ці так гэта ўжо добра, што сыны і малодшыя браты нашы — салдаты апошніх прызываў — спяваюць тыя самыя песні, што і старэйшым помняцца з дзяцінства? Вядома, добрай песні жыць і жыць. Толькі ці правільна, што амаль не чуем мы разам з даўнімі салдацкімі песнямі — новых, сённяшніх і па духу, і па зместу свайму? Ці ж не дакор гэта нам, працаўнікам літаратуры і мастацтва — кампазітарам, паэтам, музыкантам? Не пішам мы песень пра салдат і для салдат, якімі захапляемся і ганарымся. А калі пішам, дык такія, што не спяваюцца, не западаюць у сэрца.

І ці толькі пра песні гэта можна сказаць? Беларускіх пісьменнікаў нельга абвінаваціць у няўважлівасці, абыякавасці да воінскай тэмы. Гераіка Айчыннай вайны, подзвігі савецкіх салдат і партызан натхнялі і натхняюць празаікаў, паэтаў, драматургаў. Штогод публікуюцца творы, якія з'яўляюцца каштоўным укладам у мастацкі летапіс усенароднай мужнасці ў час Вялікай Айчыннай вайны. Але зноў-такі: сённяшнія армейскія будні, вобраз сённяшняга салдата — дзе яны ў беларускай літаратуры?

Кожны год немалая група пісьменнікаў па некалькі месяцаў знаходзіцца ў творчых камандзіроўках, у воінскіх часцях і на караблях Ваенна-Марскога Флоту. А ці вялікія вынікі гэтага? Чаму не з'яўляюцца і ў нас такія грунтоўныя творы аб сённяшняй арміі і флоце, як, напрыклад, раман Г. Бярозкі «Мірны атам» ці п'еса А. Штэйна «Акіян» — творы, што з'явіліся ў братняй рускай літаратуры.

Тое самае ў беларускім выяўленчым мастацтве. Брэсцкая крэпасць... Колькі мастакоў прысвяціла свае карціны яе легендарнай абароне. І гэта — высакародная, удзячная тэма. Але ж не менш удзячная тэма — сённяшнія абаронцы нашых рубяжоў, сыны герояў Брэста.

А беларускі тэатр? Дзе спектаклі, якія маглі б стаць тэмай гарачых дыспутаў у асяроддзі воінаў? Дзе спектаклі, якія працягвалі б размову, пачатую калісьці пастаўленымі на беларускай сцэне «Пробай агнём», «Хлопцам з нашага горада», «Фронтам», «Брэсцкай крэпасцю»?..

Стаіць на варце салдат.
Салдат Краіны Саветаў.

Салдат, якога ад шчырага сэрца віншуем мы сёння са святам.

Салдат, што стане — абавязкова стане! — масавым героем нашай песні, кнігі, карціны.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ВІШНЁВЫ АГОНЬ

Фрагменты, якія друкуюцца ніжэй, узяты з паэмы «Вішнёвы агонь», задуманай увесну мінулага года, калі я быў на Украіне. Праз семнаццаць год давялося прайсці па валынскай зямлі, дзе ўдзельнічаў у баях. Адбыліся новыя незабыўныя сустрэчы. Вельмі хацелася хоць у нейкай меры перадаць пачуцці, якія жылі і жывуць у маім сэрцы і ў сэрцах сяброў.

Аўтар.

Бялеюць хаты ў дальніх вёсках,
Квітнеюць яблыні наўкруг.
І ціха падаюць пялёсткі
Як лебядзіны мяккі пух.

Дарога сцелецца раўнінай,
Нібы размотаны клубок.
Ля кожнай белае хаціны
Гарыць вішнёвы аганёк.

Уся зямля, як сад зялёны,
Жыццём абуджаны ад сну.
Ідуць на поўнач эшалоны,
З сабой прыносячы вясну.

Адтуль прывозяць самазвалы,
Назад вязуць нам вугаль, сталь.
Ад працы аж пацеюць шпалы,
Груз несучы цяжкі у даль.

Зямля Валыні! Па табе я
Не раз тужыў усёй душой.
Ты праз вішнёвую завею
Вяла мяне ў рашучы бой.

. . . .

Я зноў к тваім вярнуўся нетрам,
Садам, што з цемры вызваляў.
І ты мяне цалуеш ветрам,
Ўмываеш чыстым срэбрам траў.

. . . .

Іду ад Роўна праз даліну
Былой дарогай франтавой.
Салодкі сок п'е рой пчаліны,
Дзе вішні сталі ў роўны строй.

. . . .

Было мне суджана, салдату,
Тут, ідучы з сябрамі ў бой,
Пад белай вішняю ля хаты
Спаткаць дзяўчыну раніцой.

Была б сустрэча мо звычайнай,
Забыўся б хутка я аб ёй,
Калі б не позірк з нейкай тайнай
І шчырай-шчырай цеплынёй.

Быў я ад дыму ўвесь счарнелы,
Ссыпаўся з плеч акопны жвір.
А прада мной — твар белы, белы
І вочы чорныя, як вір.

Мне не забыць вачэй тых чорных:
Бы зоры ўспыхнулі ў начах —
І ўся краса Валыні зорнай
У тых адбілася вачах.

. . . .

Не, я не зваў яе каханай —
На гэта права я не меў.
Адзін, адзін жа толькі ранак
Мінуў, як я яе сустрэў.

Я гаварыў з ёй гэтак мала.
Струменіў голас той ракой,
Як на парозе мне сказала:
«Жадаю шчасця, голуб мой!»

«Жадаю шчасця!» — адказалі
Сады, умытыя расой.
Пялёсткі белыя апалі
Ад гулу з вішні маладой.

. . . .

Мне мілай стала вёска Радуў
І сад, дзе вішні адцвілі.
Ужо ўявіў — іду з брыгадай
Араць калгасныя палі.

Акоп заворваю той самы,
У якім сяджу.
Яна — са мной.
Яе зямля з яе садамі
Мне стала роднаю зямлёй.

І домік той, і вішня тая,
Што пад акном яе цвіла.
І не хачу я знаць, якая
Далей наперадзе зямля.

«Ты не спяшайся», — кажа сэрца,
І трэба смутак свой суняць.
Яшчэ паспееш наглядзецца,
Яшчэ паспееш пакахаць.

Табе ісці праз горы, рэкі,
Яшчэ капаць акопаў шмат.
Не аднаго ж ты чалавека
Павінен вызваліць, салдат.

. . . .

Прайшлі гады. А ён не гасне
Нідзе, агонь вішнёвы той.
Дзе б я ні быў, ён зоркай яснай
Заўжды гарыць перада мной.

. . . .

Шмат год — шчаслівых і
суровых —
Прайшло над нашаю зямлёй.
А я ўсё помню тыя словы:
«Жадаю шчасця, голуб мой!»

Радзіма! Нашы ёй жаданні,
Парывы светлыя душы.
Яна вучыла нас каханнем,
Як лепшай песняй, даражыць.

З табою будзем сустракацца
Заўжды — у радасці й бядзе.
Мо нашы дзеці парадняцца;
Хай свеціць дзецям светлы дзень.

Агеньчык дружбы нашай недзе
Успыхне новаю вясной,
Калі твой сын у Мінск прыедзе,
З маёй сустрэнецца дачкой.

Хай даспявае больш на полі
Для іх калоссяў залатых,
І не паўторыцца ніколі
Расстанне нашае для іх.

З'ЕЗД ПРАФСАЮЗАЎ БЕЛАРУСІ

На працягу двух дзён у Мінску працаваў X з'езд прафсаюзаў Беларусі. З усіх куткоў рэспублікі прыехалі прадстаўнікі заводаў, фабрык, будоўляў, дзяржаўных устаноў. Сярод іх — наватары вытворчасці, работнікі культуры, дзеячы навукі, мастацтва.

Удзельнікі з'езда абмеркавалі справаздачны даклад старшыні Рэспубліканскага савета прафсаюзаў І. М. Макарава аб рабоце Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў.

Выступаўшыя адзначылі, што перыяд паміж IX і X з'ездамі характарызуецца новымі буйнымі поспехамі ў развіцці народнай гаспадаркі Беларусі. Прафсаюзы рэспублікі з'явіліся ініцыятарамі сацыялістычнага спаборніцтва за выкананне планаў сямігодкі, распаўсюджанне і ўкараненне перадавога вопыту, правялі значную работу па павышэнню культурна-тэхнічнага ўзроўню працоўных. Вялікае месца ў выхаванні рабочых і служачых прафсаюзы аддводзяць культурным установам. У цяперашні час у веданні прафсаюзаў ёсць 432 клубы і Палацы культуры, каля 5.000 чырвоных куткоў, больш чым 1.000 бібліятэк з кніжным фондам 3,5 мільёна тамоў кніг.

З'езд па абмеркаванаму пытанню прыняў рашэнне. З вялікім уздымам дэлегаты паслалі прывітанне Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

З'езд выбраў новы склад Рэспубліканскага савета прафсаюзаў. Адбыўся пленум савета, які разгледзеў арганізацыйныя пытанні.

Старшынёй Рэспубліканскага савета прафсаюзаў выбран І. М. Макараў, сакратарамі А. П. Абуховіч і М. Л. Дубкова.

Дэлегаты X з'езда прафсаюзаў Беларусі (справа налева) Герой Сацыялістычнай працы А. Віташкевіч—расточнік Мінскага завода аўтаматычных ліній, З. Гарбовіч і Н. Панкратава—перадавікі магілёўскіх прадпрыемстваў.

Фота Ул. КРУКА.

Працягваем размову аб тэатральным мастацтве. Пра станоўчага героя, пра яго мастацкае ўвасабленне ў беларускіх п'есах выказвае свае думкі Р. Бярозкін.

Наступнае слова — крытыку В. Каваленку.

А ЯКІ Ж ЁН СТАНОЎЧЫ?..

Р. БЯРОЗКІН

У НАШАЙ КРЫТЫЦЫ шырока бытуе і стала звычайнай думка аб тым, што адмоўныя героі ўдаюцца беларускім драматургам значна лепш за герояў станоўчых. Гэтую думку сцвярджае, у прыватнасці, і Алесь Звонак, аўтар артыкула «Пагаворым шчыра», якім пачалася дыскусія па пытаннях сучаснага беларускага тэатра.

Цалкам згаджаючыся з пунктам погляду А. Звонака, я хацеў бы падкрэсліць яшчэ адну і надзвычай важную, як мне здаецца, акалічнасць, звязаную з праблемай станоўчага характару.

Справа ў тым, што нашы драматургі часта выдаюць за **станоўчы** характар такога героя, які пры бліжэйшым разглядзе аказваецца ідэйна нязначным і жыццёва збедненым альбо проста мала цікавым і сумным.

Вось якраз пра два характэрныя ў гэтым сэнсе выпадкі, калі драматургі яўна памыліліся ў сваіх поглядах на героя, мне і хочацца пагаварыць. «Маральна-этычны» напрамак гэтых заметак выкліканы тым, што і п'есы, пра якія пойдзе гаворка, маюць сваёй асновай маральна-этычную праблематыку.

1.

...Галю Яснікаву, перадавую даярку, добрую і прыгожую дзяўчыну, напаткала гора: яе разлюбіў муж, дырэктар школы, біёлаг Леанід Андрэевіч Яснікаў. Нават не разлюбіў, а здрадзіў Галі, ашукаў яе — людзі бачылі, як ён у лесе, за рэчкаю, цалаваўся з гарадской мяшчанкай, з «блудніцай». Галя пакутуе, і ў адной сцэне (асабліва гэта падкрэслена ў спектаклі Тэатра імя Я. Коласа), узрушаная нявернасцю Леаніда, яна просіць парады ў таварышаў па працы, у гледачоў у зале і нават у кніг на стале і паліцах.

Уявім сабе фантастычнае: кнігі загаварылі. Што б яны адказалі ашуканай Галі? Яны б, напэўна, сказалі вось што:

— Тое, што адбылося паміж табой і гэтым... як яго... Леанідам Андрэевічам, датычыць вас дваіх. Сустрэньцеся, пагаварыце, высветліце свае адносіны. І не вельмі слухайся тых, хто са скуры вылузваецца, каб любой цаной захаваць «мір у хаце», уяўнасць і форму «добрапрыстойнай сям'і». Яны больш клапоцяцца аб сваёй рэпутацыі маралістаў і зусім не пра тое, каб табе было па-сапраўднаму хораша...

Так альбо прыкладна так адказалі б Галі кнігі, напісаныя гуманістамі, людзьмі, якія вышэй за ўсё ставілі шчасце чалавека, яго высокую годнасць, — і, напэўна, Галя б аднеслася да іх з недаверам, бо аўтары гэтых кніг мелі далёкае ўяўленне аб сіле і чуласці свабоднага калектыву. І тады варта было б Галі раскрыць яшчэ адну кнігу, мудрэйшую за многія іншыя, і на яе старонках яна прычытала б такія радкі пра сябе, пра людзей сацыялістычнага грамадства, пра іх узаемаадносіны ў сферы сям'і і кахання:

«Калі з'явяцца такія людзі... Яны самі створаць сваю грамадскую практыку і адпаведную ёй грамадскую думку аб учынках кожнага паасобку».

Гэта — Энгельс, «Паходжанне сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы».

На першы і павярхоўны погляд можа здацца, быццам Энгельс сцвярджае анархісцкае сваволле ў маральных паводзінах, іх абсалютную незалежнасць ад грамадскага суда. Але наўрад ці гэта так. У сапраўднасці Энгельс хоча, як нам здаецца, падкрэсліць, што кожны прадстаўнік сацыялістычнага грамадства будзе ў сэрцы сваім несці прынцыпы яго, што гэтыя прынцыпы зробяцца чалавечай **натурай.** І хіба не працягам гэтай энгельсавай думкі гучыць такі тэзіс з новай Праграмы КПСС:

«У працэсе пераходу да камунізма ўсё больш узрастае роля маральных асноў у жыцці грамадства, расшыраецца сфера дзеяння маральнага фактару і адпаведна змяншаецца значэнне адміністрацыйнага рэгулявання ўзаемаадносін паміж людзьмі».

Нельга сказаць, каб гераіні шамякінскай п'есы былі ўжо так па душы ўсялякія «адміністрацыйныя рэгуліроўшчыкі» ў галіне маралі, каб яна асабліва ветліва і ахвотна сустракала кожнага, хто наважыўся ёй «дапамагчы» там, дзе вырашальнае слова належыць ёй самой — яе чысціні, сумленню і годнасці. «Хто цябе прасіў лезці ў чужое жыццё?» — гаворыць яна аднаму з такіх «сяброў». І гаворыць зусім слушна.

Здавалася б, ясна. Здавалася б, пісьменнік павінен быў зразумець, што яго задача — мастацка аналізаваць узаемаадносіны, якія склаліся паміж героямі, знайсці грамадскі, сацыяльны «нерв» гэтых узаемаадносін і вывесці з іх тыя ўрокі, якія б садзейнічалі росту і фарміраванню новага чалавека. Але зрабіць гэтага пісьменнік, на жаль, не здолеў, і не здолеў таму, што ў п'есе адсутнічае прадмет і матэрыял аналізу: той чалавечы змест, які б мог хаця б у вачах саміх герояў служыць матывам і апраўданнем іх уласных учынкаў. Адсутнасць сур'ёзнага ўнутранага зместу ў п'есе кампенсуе «знешняя сіла» — тыповы рэзанёр, гэтакі не ў меру энергічны штурхач-рэгуліроўшчык, які пад выглядам актыўнага ўмяшання ў жыццё толькі і робіць, што ставіць усё дагары нагамі і ператварае ў тлумнае відовішча, у базар галіну самых тонкіх, самых індывідуальных па характару чалавечых узаемаадносін... Прозвішча гэтага рэгуліроўшчыка — Гаворка. Васіль Раманавіч Гаворка. Па прафесіі ён паэт...

Думаецца, што фігуры падобныя да Гаворкі, даюць магчымасць абмеркаваць даволі шырокую і вельмі надзённую тэму аб духоўнай культуры сучаснага героя, аб яго чалавечым абліччы, аб ступені яго ўнутранай **інтэлігентнасці,** ужо без тых іранічных двукоссяў, у якія нярэдка бралася гэтае паняцце раней.

Прынятая на XXII з'ездзе Праграма КПСС адкрыла новыя гарызонты перад нашай літаратурай. Сёння мы патрабуем ад пісьменнікаў, каб яны паказалі такога героя, які самаадданa робіць сваю справу з глыбокай вынашанай патрэбы прынесці шчасце людзям, з патрэбы стаць **другам, таварышам, братам** кожнаму — далёкаму і блізкаму — удзельніку будаўніцтва новага камуністычнага свету. Аднак дрэнна будзе, — а такія сімптомы ўжо ёсць, — калі на змену герою, які далей сваёй сённяшняй практычнай задачы нічога не бачыць, прыйдзе «лірык», не акрылены ўнутранай глыбокай радасцю яднання з людзьмі, а толькі са жмутам саманавейшых, як яму здаецца, «указанняў па лініі чуласці».

Нядаўна я прачытаў аповесць аднаго рускага пісьменніка. У ёй ёсць такая сцэна: да кіраўніка буйнога прадпрыемства прыходзіць наймацца на працу стары франтавы таварыш. У часе размовы дырэктар дазнаецца, што яго друг — халасцяк. Божа, што сталася з дырэктарам! Катэгарычна, тонам, які не церпіць ніякіх пярэчанняў, ён адмаўляецца прыняць таварыша на прадпрыемства, таму што пераважная большасць рабочых — маладыя жанчыны, дзяўчаты... Якая недарэчная, дзіўная логіка! І не ведаеш, чаго ў ёй больш: беспадстаўнай, па сутнасці, падазронасці да франтавога друга альбо абразлівага недаверу да калектыву работніц. Але ж паспрабуйце сказаць аўтару, што ўсе разважанні і дзеянні яго героя грубыя, дурныя і ніякага дачынення да камуністычнай этыкі не маюць. Не паверыць. Нават запратэстуе: ён жа нацэльвае таварыша на стварэнне сям'і!..

Іменна горкі вопыт знаёмства вось з такімі дырэктарамі прымушае нас, сутыкнуўшыся з тым ці іншым літаратурным героем, ставіць перад ім пытанне: а што ты за чалавек? Ці ўмееш ты адчуць радасць і гора другога чалавека і павесці сябе такім чынам, каб не зняважыць чужой годнасці і захаваць сваю?

Давайце запытаемся: «што ты за чалавек?» — і ў героя шамякінскай п'есы — у Васіля Гаворкі.

Некаторыя крытыкі, якія пісалі пра «Выгнанне блудніцы», адказалі на гэта пытанне вельмі станоўча: «ён увасабляе чалавечнасць нашага сённяшняга жыцця», «цэласны, пераканаўчы і вельмі прывабны характар мастака нашых дзён», пазіцыя яго «грамадска актыўная, наступальная» і г. д. і г. д.

Рызыкуючы наклікаць на сябе грэх густаўшчыны (згодзімся, што і вышэй цытаваныя крытыкі таксама зыходзілі са свайго ўласнага густу), скажу, што мне, прынамсі, уяўляецца Гаворка чалавекам малапрывабным — самаўлюбёным, недастаткова чулым, пазбаўленым абаяльнасці ці таго, што ў штодзённым побыце называюць сімпатычнасцю.

Пачнём хаця б з таго, як Гаворка размаўляе з людзьмі. Калі Гаворка, паказваючы на белае, гаворыць «чорнае», дык не таму, што ён так бачыць, — ён проста хоча пераканацца, што вы, яго субяседнік, не блытаеце фарбы і колеры.

Вось у размове з Галяй паэт выкладае свае погляды на сям'ю: «Нават у біблії, Галя, сказана: «Жена да будет рабой своего мужа...» Вы насцеражыліся: няўжо ён так думае? Але хутка вы пачынаеце разумець, што «думка» Гаворкі — не сапраўднае яго перакананне, што яна — толькі манеўр, штосьці накшталт пасткі для Галі: пападзецца ці не? І калі Галя дазваляе сабе не згадзіцца з гаворкавай «філасофіяй сям'і», ён дае ёй ацэнку з вышыні сваёй вялікадушнасці: «Брава! Ты мяне б'еш, Галя... У цябе цвёрдыя ідэі».

І нават ведаючы ўжо гэту недарэчную звычку паэта палохаць ні ў чым не вінаватых людзей «супярэчлівасцю» свайго мыслення, вы ўсё-такі слупянееце, учуўшы, як ён пачынае маляваць перад той жа Галяй ідылію, вартую самага дробнакалібернага кар'ерыста: «Лёс любіць тых, хто з зоркамі... Вось уяві — з'яўляюцца ў палац гэтага свяцілішча навукі новы акадэмік — Герой, і жонка яго — Гераіня» і г. д.

Дзеля чаго ён так выкручваецца, гэты Гаворка? Зноў жа дзеля таго, каб, выслухаўшы пярэчанні дзяўчыны, адразу ж рэтыравацца і ператварыць размову ў нікчэмны спектакль: «Ты сур'ёзна пакрыўдзілася? Ну-у... Я жартаваў».

А колькі ў гэтым Гаворку ненатуральнасці, пыхі, смешнаватай прыхільнасці да самаўніжэння! Вось адна сцэна, характэрная для стылю гаворкавых паводзін:

«**Галя.** Васіль Раманавіч! Маша закахана ў вас.

(Заканчэнне на 2-й і 3-й стар.)

ЭСТАФЕТА прыгожых спраў

Народныя кніжныя магазіны — новая форма гандлю кнігай, якая нарадзілася нядаўна. Магазіны працуюць там, дзе камсамольцы і моладзь любяць кнігу, з'яўляюцца яе вернымі і надзейнымі сябрамі. Маладыя энтузіясты збіраюць заяўкі на літаратуру ў цэхах сваіх прадпрыемстваў, самі прывозяць кнігі і распаўсюджваюць іх. Пра вопыт работы народных кніжных магазінаў, якія працуюць у Гомелі на фабрыцы «Праца» і на заводзе імя Кірава, расказвае гэты артыкул.

КНІГА прыходзіць у цэх

Марыэта Яркіна і Аляксандра Бухтарэвіч раней не былі нават знаёмы. Жывуць яны ў розных канцах горада, працуюць на розных прадпрыемствах (адна з іх інжынер-канструктар завода імя Кірава, другая — работнік аддзела тэхнічнага кантролю фабрыкі «Праца»). Але актыўны ўдзел у грамадскай рабоце зблізіў іх, і камсамолкі пасябравалі.

Аднойчы сакратар Цэнтральнага райкома камсамола Гомеля прапанаваў актывістам узяць шэфства над кнігай, памагчы яе распаўсюджваць непасрэдна на прадпрыемстве, ва ўстановах і на будоўлях горада.

— Гэтага нам яшчэ не хапала,— гаварыў высокі хлопец-будаўнік.— Кніжныя магазіны планы не выконваюць, а нам павінна галава балець. Няхай вучацца працаваць у рабочага класа. Хіба мала ў нас сваіх спраў на вытворчасці? І план трэба выконваць, і завочна вучыцца. На танцы і ў кіно маладому таксама не пашкодзіць схадзіць. Бачыце самі — сутак не хапае на ўсе справы.

— Глядзіце, дзяўчаткі, заплача небарака. Дайце яму насоўку слёзы гаручыя збіраць, — адказала на гэта заўжды вясёлая і жартаўлівая Шура Бухтарэвіч.

Усе засмяяліся, і адразу стала неяк весялей.

На гэты раз пэўнага рашэння не прынялі, абышлося без надакучлівых «абавязаць», «зрабіць», «далажыць». Сакратар на развітанне прапанавала падумаць, як лепш арганізаваць гэтую новую для ўсіх справу, параіцца ў сваіх калектывах.

Прадстаўнік кнігагандлю пакідаў пасяджэнне незадаволеным. [illegible]

Тым часам Марыэта і Шура выйшлі на залітую яркімі электрычнымі агнямі Камсамольскую вуліцу. Пайшлі трошкі пагуляць, паслухаць вясёлы гоман вячэрняга горада. Непрыкметна зачалася гаворка пра тое, што зрабіць, каб кожны рабочы іх прадпрыемства абавязкова набываў для сваёй бібліятэчкі кнігі.

— Думаю, што ў нас на фабрыцы за прапаганду кнігі горача возьмецца Вера Касцянкова, — дзялілася сваімі думкамі з сяброўкай Бухтарэвіч. — Яна — брыгадзір брыгады камуністычнай працы, завочна вучыцца ў Маскоўскім тэхналагічным інстытуце. І абедзве Валі — Салаўёва і Максіменка — нашы першыя работніцы, таксама любяць кнігу. Вось з іх, відаць, трэба і пачынаць.

Праз невялікі час на фабрыцы «Праца» быў створан савет сяброў кнігі. У яго ўвайшлі Вера Касцянкова, Валя Салаўёва, Валя Максіменка, Марыя Мельнічэнка і многія іншыя.

На станкабудаўнічым заводзе імя Кірава стварылі ініцыятыўную групу камсамольцаў, якой даручылі распаўсюджваць кнігі. Ад кожнага цэха былі свае прадстаўнікі. Слесар Міхаіл Праскоўскі— ад зборачнага цэха, кранаўшчыца Наталля Літвіненка — ад ліцейнага, Тамара Каралькова — ад другога механічнага цэха. Марыэта Яркіна ўзяла шэфства над канструктарскім і тэхналагічным бюро і заводакіраўніцтвам. На пачатку восем камсамольцаў пагадзіліся распаўсюджваць кнігі ў цэхах свайго завода. Але паставілі адну ўмову: па літаратуру яны не будуць хадзіць у магазін, няхай кнігагандаль дастаўляе яе на завод.

Пайшла Марыэта ў магазін № 5. Яе там ветліва сустрэлі, дазволілі выбіраць любую літаратуру, а вось у транспарце адмовілі. Давялося самой насіць цяжкія пачкі кніг на завод. Крыўдна было. «Не для сябе ж стараемся, — іншы раз думала яна, несучы на завод заказаную літаратуру. — А прынясеш кнігі, і пакласці няма дзе». Цяжка вельмі было.

Так узнікла думка пабудаваць на тэрыторыі завода спецыяльную кнігарню. Марыэта бачыла ў здымках некалькі праектаў народных кніжных магазінаў, створаных ленінградцамі. Камсамолка пайшла са сваёй прапановай ў партком і дырэкцыю завода. Яе падтрымалі. Пабудуем, толькі праект дай, сказалі ёй.

Некалькі вечароў сядзела М. Яркіна, разам з інжынерам Крывашэіным распрацоўваючы праект. Задумалі кніжны магазін, па форме вельмі падобны да разгорнутай кнігі, светлы, амаль увесь са шкла.

Рабочым завода спадабалася прапанова камсамольцаў. Яны ўзяліся будаваць павільён для кніг на грамадскіх асновах.

Тым часам распаўсюджвальнікі кніг настойліва і паслядоўна вялі сваю работу. У кожным цэху былі ўжо выяўлены кнігалюбы. У спецыяльны сшытак запісвалі яны заяўкі на літаратуру. А іх з кожным днём было ўсё больш і больш. Тэхніку-канструктару, завочніку політэхнічнага інстытута Аляксандру Грамыку патрэбна было многа спецыяльнай літаратуры, і камсамольцы дасталі яму многія кнігі. Тэхнік Юрый Макараў захапляецца літаратурай па мастацтву. Ён ахвотна набыў кнігі Шаляпіна, Рэпіна, альбомы аб Траццякоўскай галерэі, Эрмітажы і інш. Канструктар Віктар Усачонак цікавіцца тэхнічнай і гістарычнай літаратурай. Яму прыносілі многа гістарычных раманаў. Вялікім кнігалюбам аказаўся і Аляксандр Павалоцкі. Ён не толькі ахвотна набываў кнігі для сваёй хатняй бібліятэкі, але сам памагаў камсамольцам распаўсюджваць літаратуру.

З кожным днём пашыралася дзейнасць камсамольцаў-энтузіястаў. Ужо адна М. Яркіна не спраўлялася дастаўляць літаратуру на завод. Вырашылі, каб кожны ўпаўнаважаны па цэху сам ішоў у магазін і падбіраў патрэбныя яму кнігі. У гэты час і ў аблкнігагандлі ўбачылі, што камсамольцы слоў на вецер не кідаюць. І раз у дэкаду цяпер ім даюць машыну, на якой завозяць літаратуру на завод. Каб лепш разыходзілася кніга, выкарыстоўваюць маладзёжныя вечары і іншыя масавыя мерапрыемствы. У заўкоме і ў камітэце камсамола дамовіліся, што ў латарэях галоўным выйгрышам будуць кнігі. І пераможцам на шахматных турнірах уручаюцца таксама кнігі.

А на фабрыцы «Праца» арганізавалі продаж кніг у крэдыт. Робіцца гэта такім чынам: на стэлажах у цэхах ляжаць кнігі. І не заўсёды ля іх стаіць прадавец-камсамолец. Часцей за ўсё яго няма. Работніца выбірае сабе кнігу і запісвае ў сшытак, што яна ўзяла, а таксама і кошт кнігі. У дні зарплаты грошы поўнасцю ўносяцца ў «касу». А каса — гэта невялічкая скрыначка, у якую работніцы самі кладуць грошы. Так выплачваецца запазычанасць. Яшчэ не было выпадку, каб хто-небудзь у калектыве падвёў сваіх жа таварышаў.

У Гомелі праводзіліся кніжныя кірмашы. І кожны раз самы актыўны ўдзел у іх прымалі кнігалюбы фабрыкі «Праца», завода імя Кірава.

У ліпені 1961 года адкрылі народны кніжны магазін. Гэты дзень на заводзе імя Кірава стаў сапраўдным святам кнігі. Гандаль ішоў даволі бойка. За дзень выручка склала каля 40 рублёў. Магазін працаваў у час абедзенных перапынкаў на заводзе — з 11 да 2 гадзін дня.

Вырашылі, што працаваць ён будзе тры разы на тыдзень. Праўда, зімою ў ім холадна, і камсамольцы зноў перанеслі сваю работу ў цэхі завода, бліжэй да пакупніка.

Радавалася поспехам кіраўцаў Шура Бухтарэвіч. Расказала яна ў парткоме і дырэкцыі фабрыкі, якую добрую справу зрабілі станкабудаўнікі. Прапанову Бухтарэвіч падтрымалі. І вось у дзень адкрыцця XXII з'езда КПСС і на фабрыцы «Праца» быў адкрыты народны кніжны магазін, пабудаваны па праекту кіраўцаў. Абутнікі яшчэ радыёфікавалі цэхі сваёй фабрыкі. Гэта вельмі памагло камсамольцам-кнігалюбам. Атрымаеш новую літаратуру і адразу паведаміш па радыё, якія кнігі ёсць у народным магазіне.

Работай народнага магазіна на фабрыцы «Праца» ўмела кіруе брыгадзір брыгады камуністычнай працы Вера Касцянкова, а на заводзе імя Кірава — капіроўшчыца Тамара Кастраміна.

Летась камсамольцы-кіраўцы прадалі амаль на 1 600 рублёў рознай літаратуры. І няма на прадпрыемстве такога рабочага, які б не купіў сабе кнігу ў заводскім народным кніжным магазіне. Камсамольцы прадалі каля 3 200 кніг. Сярод іх 300 экзэмпляраў палітычнай літаратуры, звыш 200 твораў беларускіх пісьменнікаў і 1 579 экзэмпляраў белетрыстыкі, 866 экзэмпляраў падручнікаў для завочнікаў і тэхнічнай літаратуры, звыш 1 000 экзэмпляраў мастацкай літаратуры. Рабочым набывалі творы Я. Коласа, Я. Купалы, І. Шамякіна, І. Мележа, раман А. Адамовіча «Вайна пад страхамі» і многія іншыя кнігі беларускіх пісьменнікаў.

На фабрыцы «Праца» летась было распаўсюджана рознай літаратуры на 1 300 рублёў.

Ёсць у М. Яркінай і А. Бухтарэвіч, якія цяпер працуюць сакратарамі камсамольскіх камітэтаў на сваіх прадпрыемствах, нямала прапаноў, як лепш наладзіць работу народных кніжных магазінаў, ёсць і прэтэнзіі да Гомельскага аблкнігагандлю. Вельмі патрэбна народным кніжным магазінам спецыяльная тэхнічная літаратура па электроніцы, канструкцыі станкоў, тэхналогіі пашыву абутку, аб машынах і абсталяванні для прадпрыемстваў лёгкай прамысловасці і інш. Але такой літаратуры і днём з агнём не знойдзеш у Гомелі. Хіба гэтыя кнігі не выдаюцца ў нашай краіне? Яны, вядома, ёсць, але аблкнігагандаль не заказвае іх.

— І яшчэ хочацца, — гаворыць М. Яркіна, — большай самастойнасці. Пакуль што нашы народныя кніжныя магазіны ўсяго толькі дадатак да магазіна № 5, у якім мы бяром літаратуру. Фактычна, мы памагаем яму выконваць план. А нам бы хацелася самастойна афармляць заказы на літаратуру, атрымліваць яе, як усе магазіны, з базы.

Гэтая наша залежнасць адчувальна на кожным кроку. Праводзіць, напрыклад, магазін падпіску на шматтомныя выданні. Звычайна народны кніжны магазін атрымлівае дазвол пачынаць падпіску значна пазней. А чаму? У нас жа няма ніякай канкурэнцыі. Мы робім адну агульную справу. Проста нашым рабочым зручней аформіць падпіску на сваім прадпрыемстве і не губляць на гэта цэлы працоўны дзень. Гэтак жа было, калі праводзілася падпіска на творы Ільфа і Пятрова. І колькі мы ні хадзілі да дырэктара аблкнігагандлю тав. Вяршэні, ён усё роўна не даў нам лімітаў, каб аформіць падпіску на нашым прадпрыемстве. Тое ж самае здарылася і з падпіскай на творы Фейхтвангера.

— Толькі ў Мінску я даведалася, — расказвае Шура Бухтарэвіч, што ў мінулым годзе праводзілася падпіска на творы Коласа і Купалы. Гэта гаворыць аб тым, што рэклама ў кніжным гандлі наладжана надзвычай дрэнна. Ну, а пра народныя магазіны наогул мала дбаюць у аблкнігагандлі.

— І яшчэ нам вельмі хацелася б, — гаворыць у заключэнне Марыэта Яркіна, — каб у наш народны кніжны магазін прыехалі беларускія пісьменнікі. Такія сустрэчы нам вельмі патрэбны.

За год работы народныя кніжныя магазіны набылі пэўны вопыт і ўменне працаваць з кнігай. У Гомелі працуюць ужо чатыры такія магазіны. Добрыя вынікі ў працы народных кніжных магазінаў на фабрыцы «Камінтэрн» і на заводзе трактарных пускавых рухавікоў.

Актыўна працуюць грамадскія распаўсюджвальнікі кнігі на прадпрыемствах Гомеля. Яны робяць вялікую і карысную справу — памагаюць партыі несці ў масы святло культуры і ведаў. І трэба чула ставіцца да патрэб энтузіястаў культурнага фронту. Будучыня — за народнымі кніжнымі магазінамі. Яны — піянеры вялікай справы. Вопыт іх заслугоўвае самага шырокага пераймання.

Я. ДАНСКАЯ.

Вось яны, дзве сяброўкі: інжынер-канструктар станкабудаўнічага завода імя Кірава Марыэта Яркіна (справа) і кантралёр АТК абутковай фабрыкі «Праца» Аляксандра Бухтарэвіч. Цікава пры сустрэчы абмяняцца вопытам сваёй работы...

Фота **Ул. Крука.**

БЕЛАРУСКІЯ АРТЫСТЫ Ў ЛЕНІНГРАДЗЕ

Праўленне Ленінградскага аддзялення Усерасійскага тэатральнага аб'яднання і савет Палаца работнікаў мастацтва імя Станіслаўскага наладзілі днямі творчую сустрэчу майстроў мастацтва Беларусі з майстрамі мастацтва Ленінграда.

Уступным словам адкрыла сустрэчу старшыня Беларускага тэатральнага аб'яднання народная артыстка СССР Л. Александроўская.

У першым аддзяленні сустрэчы адбыўся канцэрт беларускіх артыстаў, у якім выступілі народная артыстка БССР Т. Ніжнікава, заслужаныя артысты рэспублікі В. Глушакоў, Т. Шымко, А. Карзянкова, В. Крыкава, В. Давыдаў, А. Астрамецкі, С. Талкачоў, саліст Тэатра оперы і балета Б. Нікольскі.

У другім аддзяленні быў паказаны першы акт камедыі Я. Купалы «Паўлінка» ў выкананні славутых майстроў Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Купалы. У камедыі прынялі ўдзел народныя артысты Саюза ССР Г. Глебаў і Л. Ржэцкая, народныя артысты БССР В. Пола і В. Дзядзюшка, артысты В. Купрэвіч і Б. Дакальская.

МУЗЫЧНАЯ РАДЫЁПРЭМ'ЕРА

У сваёй творчасці беларускія кампазітары даволі часта звяртаюцца да складанага опернабалетнага жанра. За няпоўныя трыццаць год было напісана каля дваццаці беларускіх опер і балетаў. Па-рознаму склаўся іх лёс: некаторыя з гэтых твораў прагучалі толькі ў канцэртным выкананні, другія (іх большасць) у свой час былі пастаўлены на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета, трэція тэатру не спадабаліся і так і не ўбачылі святла рампы.

Беларускае радыё праводзіць значную работу па прапагандзе опернай творчасці беларускіх кампазітараў. У яго фанатэцы ёсць поўныя магнітафонныя запісы, спецыяльныя мантажы, урыўкі амаль усіх беларускіх балетных і оперных твораў, што нярэдка гучаць у эфіры.

Нядаўна Беларускае радыё пазнаёміла слухачоў з запісам урыўкаў з оперы «Павел Карчагін» беларускага кампазітара П. Падкавырава. У эфіры прагучала 14 музычных нумароў оперы: арыі большасці галоўных дзеючых асоб, некаторыя сцэны, частка аркестравых нумароў і амаль поўнасцю ўся сёмая карціна «У клініцы». Гэта дае падставу не толькі ўсяляк вітаць прапагандысцкую дзейнасць рэспубліканскага музычнага вяшчання і яго новую прэм'еру, але і крыху падрабязней спыніцца на якасцях оперы.

Мы не памылімся, калі скажам, што ў творчасці П. Падкавырава пераважае камсамольская тэматыка. З першых крокаў сваёй дзейнасці кампазітар лепшыя творы прысвячае камсамолу (Першая сімфонія, рад песень, рамансаў, інструментальных твораў). Не дзіўна, што першую сваю оперу П. Падкавыраў напісаў на сюжэт рамана М. Астроўскага «Як гартавалася сталь».

Гісторыя стварэння гэтай оперы мае амаль 25-гадовы «стаж». Першы яе варыянт кампазітар пачаў пісаць яшчэ ў 1937 годзе, а ў красавіку 1941 года яна была закончана ў клавіры і прынята да пастаноўкі Беларускім тэатрам оперы і балета. Але Айчынная вайна перашкодзіла паставіць оперны твор, клавір загінуў, і праз некалькі год кампазітар распачаў працу над операй нанава.

Вось чаму, калі слухаеш новыя запісы «Паўла Карчагіна», адразу звяртаеш увагу на своеасаблівую «прадуманасць» музыкі. Напэўна, ад гэтага ідзе і лаканічнасць музыкі і іменна дзякуючы гэтаму яна падкупляе шчырасцю, цеплынёй, пачуццём маладосці. Музычная мова оперы вылучаецца даступнасцю, шырокай напеўнасцю, рытмічнай разнастайнасцю. Разам з тым кампазітар не палохаецца складаных гарманічных спалучэнняў, вострых гарманій і нечаканых інтанацыйных абаротаў. А гэта ўжо сведчыць аб сучасным характары музыкі. Праслуханыя нумары і знаёмства з партытурай даюць падставы меркаваць, што опера пабудавана на прынцыпах сімфанічнага развіцця.

Оперныя спевакі нярэдка дакараюць сучасных кампазітараў у тым, што іх оперы «не спяваюцца». Музыка ж «Паўла Карчагіна» вылучаецца якраз тым, што кожнаму з персанажаў «ёсць што праспяваць». У оперы нямала месц, у якіх надзвычай поўна і ўдала выкарыстоўваецца фактура асобных галасоў, і спеваку, як кажуць, ёсць дзе сябе паказаць. Да такіх нумароў можна аднесці «Песню Тоні» з першай дзеі, напісаную для каларатурнага сапрана, тэнаровую арыю Жаркага з чацвёртай карціны і рад іншых. Запамінаюцца сваёй цеплынёй і шчырасцю «Уступ» і «Песня разведчыкаў» з чацвёртай карціны, у якіх раскрываюцца вобразы роднай прыроды і характары людзей. З сапраўдным драматызмам, але разам з тым светла і натхнёна гучыць «Песня Хрысціны» (другая дзея). Трэба адзначыць добрыя музычныя якасці арыі Жухрая з шостай карціны, арыі Паўла, арыёза Прафесара, сцэны і маналогі Паўла з сёмай карціны. Але, напэўна, самага большага эмацыянальнага напружання дасягае апошняе арыёза Паўла і фінал восьмай карціны оперы.

Калі музыка оперы П. Падкавырава, якая трансліравалася па радыё, успрымаецца, то гэтага нельга сказаць пра літаратурны тэкст. У даваенным варыянце лібрэта былі значныя хібы: слабая драматургія, вялікая колькасць дзеючых асоб, расцягнутасць. Новы варыянт оперы кампазітар напісаў на ўласнае лібрэта.

Узяўшыся за гэтую нялёгкую справу, П. Падкавыраў здолеў выбраць найбольш удалыя мясціны з рамана М. Астроўскага і стварыць драматургічную аснову оперы больш кароткай і імклівай па дзеянню. Але мова лібрэта атрымалася вельмі слабай. Усюды, дзе кампазітар, беручы празаічны тэкст рамана, сам перакладае яго на вершы, а потым ужо на музыку, заўважаем страшэнныя моўныя памылкі, якія непрыемна рэжуць вуха. У большасці выпадкаў П. Падкавыраў карыстаецца дзеяслоўнымі рыфмамі і нярэдка ў пошуках іх наогул няправільна будуе сказы, скажае асобныя словы. Для прыкладу можна прывесці некалькі радкоў арыёза Маці з пятай карціны оперы:

«Гляжу я на тебя: характером
ты вдался в деда.
Он плавал в моряках и был
ужасный непоседа.
Настоящий разбойник, прости
господи!
С войны пришел калекой,
а груди в медалях — отменный.
Да, что в наградах царских?
Жил в бедности всегда
страшенной...»

«Моўныя агрэхі» ў тэксце новай оперы зніжаюць яе мастацкую каштоўнасць. Вядома, цяжка прапанаваць перарабіць нанава ўсё лібрэта, але над яго тэкстам павінен добра папрацаваць хто-небудзь з нашых паэтаў — лібрэтыстаў і песеннікаў. Тады толькі можна будзе гаварыць аб пастаноўцы оперы ў тэатры.

Над прэм'ерай оперы для радыё працаваў цэлы калектыў. Гэта — салісты Беларускага радыё і тэлебачання В. Прышчапёнак (Павел), В. Фурс (Маці), М. Марозава (Хрысціна), К. Ясінская (Тоня), Ю. Смірноў (Іван Жаркі), народны артыст рэспублікі М. Дзянісаў (Жухрай), Д. Марозаў (Прафесар). Усе яны паставіліся да работы над новым творам сур'ёзна, шчыра і з пачуццём вялікай адказнасці. Падрыхтаваць да выканання вакальныя нумары вельмі дапамагла канцэртмайстар Беларускага радыё Т. Міянсарава.

Пахвалы заслугоўвае і работа музычнага кіраўніка, дырыжора Б. Райскага. Акрамя чыста «пастановачнай» работы, яму прыйшлося вырашыць і рад іншых праблем. Аркестр Беларускага радыё па свайму складу не падрыхтаваны да запісаў вялікіх сімфанічных і оперных твораў. Таму прыйшлося на некаторыя інструменты браць дадатковых выканаўцаў, значна пашырыць струнную групу, часам «на хаду» пераакрестроўваць тое ці іншае месца партытуры, правесці вялізарную рэпетыцыйную работу з аркестрам і салістамі. Вынікам такой працы з'явілася добрае і чыстае гучанне аркестра, пачуццё ансамбля з салістамі і добрыя па прафесіянальных якасцях музычныя запісы.

Д. ЖУРАЎЛЁЎ.

НА ТЭЛЕЭКРАНЕ— ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСУ

Мінская студыя тэлебачання наладзіла канцэрт пераможцаў рэспубліканскага конкурсу маладых выканаўцаў — удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Перад тэлегледачамі выступілі спевакі, чытальнікі, інструменталісты, узнагароджаныя дыпломамі і Ганаровымі граматамі.

Арыі з опер, песні савецкіх кампазітараў, рамансы рускіх і заходнееўрапейскіх аўтараў выканалі інжынер трэста СКБ Б. Палякоў, супрацоўніца мінскага ГУМа Р. Угоднікава, фармацэўт клінікі трактарнага завода Ю. Дзяргун, эканаміст Г. Чарнышоў, удзельнікі мастацкай самадзейнасці Палаца культуры прафсаюзаў Л. Кудзеля і В. Пакідчанка. Творы беларускіх і савецкіх аўтараў прачыталі А. Скарабагатая і І. Гарэцкі. Супрацоўнік трактарнага завода А. Калыцька выканаў некалькі твораў на балалайцы.

ЦІКАВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

Тэме — «Якім павінен быць чалавек камуністычнага грамадства» была прысвечана канферэнцыя чытачоў Лепельскай раённай бібліятэкі. У лекцыйнай зале раённага Дома культуры сабраліся рабочыя, служачыя, вучнёўская моладзь.

На канферэнцыі ішла вялікая размова аб маральным кодэксе будаўнікоў камунізма, аб працоўных справах калгаснікаў раёна.

Настаўнікі Э. Мазговіч і М. Занько, работніца друкарні Г. Гурко, работніца грамадскага харчавання Н. Кірухіна гаварылі аб савецкім чалавеку, стваральніку камуністычнага будучага, аб вялікай дружбе народаў нашай вялікай шматнацыянальнай Радзімы.

М. ШМАТКОЎ.

А ЯКІ Ж ЁН СТАНОЎЧЫ?..

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Гаворка. Вы фантазёрка, Галя. На мяне і дзесяць год назад дзяўчаты не кідалі вокам.

Галя. А на вас і нельга глядзець проста так, як на другіх: ах, які прыгожы хлопец! Вас трэба пазнаць, душу вашу...

Гаворка. Не будзем пра душу, Галя. Гэта — містыка. У мяне няма душы... Я — бяздушны».

У другім месцы, слухаючы, як дзед Піліп спявае народную песню, Гаворка заўважае: «Ён і цяпер адчувае сапраўдную паэзію. Гэта мы чарсцвеем душою». У трэцім — прызнаецца, што ён чалавек «рахманы ці, правільней — бяззубы, як усе лірыкі». У чацвёртым — рэкамендуе сябе гультаём, які не любіць зімы, бо зімой «мімаволі прыходзіцца многа працаваць».

Не трэба думаць, што іменна так, характарызуючы сабе, як чалавека бяздушнага, гультаяватага, стомленага без пары, Гаворка выказвае праўдзівую думку аб самім сабе. Не, гэта ў яго такі спосаб паказаць сябе «цікавым». І такі ён на працягу ўсёй п'есы — з выкрутасамі, з добра разлічанай «самакрытычнасцю на дыбачках» і з той «бязлітаснасцю» ў самаацэнках, якую нехта павінен адмаўляць: ах, душа, ах, на вас нельга глядзець, як на другіх!..

Не ведаю як на каго, а на мяне робіць даволі непрыемнае ўражанне гаворкава мова: то напышліва-нежывая («калі ласка, дзіцё маё», «...украсці шчасце ў гэтай чыстай, святой душы»); то найграна-паблажлівая ў дачыненні да «простага» чалавека («Галя! Ты ж зрабіла геніяльнае адкрыццё», «гэтакае геніяльнае спалучэнне інтэлігенцкага і сялянскага быту», «о, дзяўчаты геніяльна падабралі карціны для маёй лекцыі ў Рудні»). Адкуль ідзе ў Гаворкі гэты птушыны жаргон? Ад павярхоўнасці яго культуры, ад таго, што яму неўласціва сапраўдная інтэлігентнасць, якая лёгка і натуральна адшуквае патрэбны такт у адносінах паміж людзьмі.

Надзвычай многа разважае Гаворка на тэмы кахання і сям'і. Пакінем у баку ўжо вядомую нам «думку» пра жонку — рабыню мужа. Згодзімся, што сказана гэта дзеля «гумару». Але вось ён, Гаворка, разважае ўжо як быццам сур'ёзна: «Мне трэба ажаніцца. Каб ціхая, добрая жонка сядзела побач і глядзела на мяне». І раней, назіраючы, як Галя завіхаецца ў хаце: «Шчаслівы чалавек, якому з такім клопатам падаграюць абед...» Што і казаць, не надта змястоўныя ідэалы сямейнага шчасця! А зрэшты, можа паэт і тут жартуе: ён жа «складаны...»

Я глыбока перакананы, што чалавек з такім узроўнем эмацыянальнага жыцця, з такой душэўнай культурай, з такім стылем паводзін зусім не падыходзіць на ролю суддзі і «арбітра» ў маральна-этычнай сферы. Але ж драматург даручыў яму падобную ролю, і праз гэта п'еса «Выгнанне блудніцы» страціла ўсё тое каштоўнае, што было ў задуме пісьменніка і што па-сапраўднаму варта паглыбленага мастацкага вырашэння.

А быў у таленавітага і цікавага раманіста пахвальны намер сцвердзіць народжаную нашым жыццём ідэю чалавечай блізкасці і чалавечага яднання, думку аб тым, што людзі ў нашым грамадстве добра разумеюць адзін аднаго і дапамагаюць адзін аднаму ў цяжкасцях, у бядзе. Пахвальны, скажам яшчэ раз, намер, высокая і гуманная думка! Аднак вырашана яна спрошчана, павярхоўна, і зноў жа таму, што праваднікам гэтай думкі стаў чалавек павярхоўны, чалавек, які не навучыўся заўважаць тое адметнае, асаблівае, што вылучае сферу інтымных чалавечых узаемаадносін сярод іншых сфер жыцця.

Гаворка разважае проста: сям'я — гэта шчасце, а разбурэнне сям'і — гора, а паколькі прычынай усялякіх сямейных неладоў з'яўляецца, як правіла, амаральны, распусны чалавек, дык трэба падняць супраць гэтага чалавека масу, мабілізаваць калектыў, і шчасце ў сям'і (адразу, сёння альбо пазней) будзе адноўлена.

У п'есе гэта выглядае так: хцівая гарадская мяшчанка Яўгенія Любаміраўна спакусіла мужа Галі Яснікавай — Леаніда Андрэевіча, чалавека сумнага, ардынарнага, чалавека, які на працягу трох актаў (нават на ўласным вяселлі) гаворыць такой мовай: «Трэба, каб быў карманы комплекс», «але тут узнікае праблема кармоў», «прыметы малапрадукцыйных прадкаў» і г. д. (Адзначу, што радаснага **захаплення** працай у Яснікава я не заўважыў, — я бачу толькі сумную аднастайнасць у словах і паводзінах). Дадайце сюды і больш чым дзіўную яго гатоўнасць быць «спакушаным» першым жа ўзмахам музыканцкай ручкі, і яго спалох: «Галя ведае?», і камічнае, зусім, як у Прысыпкіна (з «Клапа» Маякоўскага), імкненне да «раскошнага жыцця», — і вы зразумееце, што не такое ўжо і вялікае шчасце для Галі быць жонкай такога чалавека і што толькі «мараліст» гаворкавай праніклівасці мог не заўважыць бязрадаснасці гэтага шлюбу. Але на тое ён і «мараліст», «змагар за ўзмацненне сям'і», каб наогул не прымаць у разлік такую вырашальную акалічнасць, як узаемапавага і ўзаемадавер у сям'і, **як чалавечая змястоўнасць** шлюбу.

Так, па абсалютна памылковаму перакананню, быццам, ва ўсіх сямейных няшчасцях заўсёды вінаваты «трэці», пачынаецца гаворкава вайна з «блудніцай».

Яўгенія Любаміраўна — чалавек ва ўсіх адносінах адмоўны. Правільна. Нават не чалавек, а збор усіх грахоў, якія толькі можна сабе ўявіць. Колькасць і «групаванне» гэтых «грахоў» падаюцца самым адвольным змяненнем. На манекен можна надзець цыліндр і футбольныя буцы — паспрабуйце гэта зрабіць з **жывым** чалавекам. Але бог з ёю, з гэтай Любаміраўнай. Мяне цікавіць Гаворка і яго адносіны з гэтай жанчынай. Вось ён размаўляе з Галяй пра музыкантку:

«**Галя.** Ажаніліся б з Яўгеніяй Любаміраўнай. Яна — прыгожая.

Гаворка. Хэ! Уляпіла, як у сук. Гэта перапелая смакоўніца хацела ажаніць мяне (!) з сабою яшчэ пяць год назад.

Галя. Чаму ж вы не ажаніліся?

Гаворка. Выявілася, што я разумнейшы, чым можна было чакаць ад маладога паэта. Праўда, буду шчыры: памог Горкі... Я перачытваў яго. А ты помніш, як ён піша пра мяшчанства?.. І я таксама ўзненавідзеў мяшчанства».

Ясна? У першы раз стрэўшы маладую дзяўчыну, паэт, творца чалавечага шчасця (як сам сябе называе Гаворка), убачыў у ёй не чалавека, а ілюстрацыю да Горкага, не асобу, а саслоўе. І нават не спрабуючы высвятліць, кахае ці не кахае ён гэту дзяўчыну, не задумваючыся над тым, што і ён мог бы неяк садзейнічаць **выхаванню** Яўгеніі, адразу, з ходу, як кажуць, сказаў сабе: сацыяльна не падыходзіць, абражае маю стэрыльнасць...

А далей? А далей (праз пяць год!) Гаворка выклікае Яўгенію ў сяло на пасаду выкладчыцы музыкі — так, прынамсі, тлумачыць паэт мэту гэтага выкліку. А нам, чытачам, здаецца, што выклікаў ён Яўгенію, каб яшчэ і яшчэ раз, з самых розных прычын, прадэманстраваць сваю непрымірымасць да мяшчанства.

Усяляк «выкрываючы» Яўгенію, Гаворка паводзіць сябе пры гэтым так, што, акрамя ўсяго іншага, проста траціць свой мужчынскі гонар: «прадажная шкура», «тыгрыца», «драпежніца». І нярэдка трапляе ў даволі смешнае становішча.

Вось ён, паэт, абвінавачвае музыкантку: яна працуе толькі дзеля грошай. І паміж імі адбываецца размова:

«**Яўгенія.** Тыдзень назад ты абураўся, што табе не высылаюць ганарару.

Гаворка. Але. Абураўся. Атрымаў гэты ганарар — купіў вось рэпрадукцыі.

Яўгенія. Прыгожы жэст. А заўтра паляціш, каб узяць рахунак...

Гаворка. Можа, і паеду. Але не з-за прагнасці да грошай, я ніколі не складаў іх у панчоху. Тут прынцып...»

Бач які! І рэпутацыя захавана, і прынцып вытрыманы, і грошы пры ім. І не толькі грошы, а і машына, пра якую з нейкай мілай нядбайнасцю паэт успамінае ў канцы п'есы... Аднак вернемся да героя ў яго галоўнай функцыі, у функцыі «барацьбіта за маральную чысціню», бо час канчаць гэту гаворку пра Гаворку.

Перапалоханы Яснікаў просіць друга: «Слухай, Вася. Я цябе прашу аб адным: нічога не рабі... Навошта табе? Я сам пагавару з Галяй. І, можа, усё ўладжу...» Але непахісны Вася катэгарычна адхіляе просьбу друга, прыкладна так, як раней адхіліў просьбу Карнача, старшыні калгаса, не лезці ў гаспадарчыя справы. Логіка ў адным і ў другім выпадку агульная: «А мяне ўсё датычыць. Такая ў мяне прафесія». Як быццам гаспадарчыя непаладкі і канфлікт у чужой сям'і—адно і тое ж і патрабуюць знешняга ўмяшання ў аднолькавай меры і ў аднолькавых формах.

І скажу шчыра, неяк няёмка і крыўдна робіцца за людзей, калі бачыш на сцэне, як гэтыя людзі, «узнятыя» Гаворкам, ва ўсякім разе з яго маўклівай згоды, пачынаюць «выганяць блудніцу». Крыўдна і нават сорамна за дзеда Піліпа, калі ён з кіем у руках гоніцца за музыканткай і лае яе апошнімі словамі. Крыўдна за бацькоў, якія прымусілі маленькіх дзяцей, вучняў пачатковых класаў, не хадзіць на ўрокі да «цёці», што цалуецца з «чужымі мужчынамі».

Крыўдна, нарэшце, за пісьменніка з добрым талентам і добрым сэрцам, які перадаверыў сваю дабрату чалавеку абмежаванаму, нячуламу, прыхільнаму да прымітыўна-«аўральных» метадаў вырашэння этычных праблем...

Не, што б там ні гаварылася пра Гаворку, як бы пра яго ні пісалі рэцэнзенты, — цяжка назваць такога героя сучасным і перадавым!

2.

Амаль адначасова з п'есай І. Шамякіна была надрукавана і пастаўлена на сцэне Тэатра імя Я. Купалы п'еса П. Васілеўскага «Любоў, Надзея, Вера...»

Параўноўваючы гэтыя дзве драмы паміж сабой, бачыш, што гэта драмы-спрачальніцы, драмы-антыподы, і калі не ведаць, што пісаліся яны незалежна адна ад другой, дык можна было б падумаць, што П. Васілеўскі ставіў сабе свядомай мэтай абвергнуць свайго калегу. Спрэчка ідзе па ўсіх лініях — у галоўным і другарадным, нават у падрабязнасцях і дэталях.

Так, у п'есе І. Шамякіна займае значнае месца тэма эстэтычнага выхавання моладзі. Вырашаецца гэта тэма, скажам прама, не без налёту пражэкцёрства, аблегчана, у духу прыхільнікаў «сельскіх Траццяковак»: на сценах у школе вывешаны рэпрадукцыі, усеабдымны Гаворка чытае лекцыю (допускаючы, дарэчы, грубыя недакладнасці), і маладыя даяркі, ледзь не пляскаючы ў далоні, выказваюць сваё захапленне велічнасцю «шэдэўраў».

П. Васілеўскі падзяляе іншы, больш праўдзівы погляд на працэс эстэтычнага ўзбагачэння чалавека, ён бачыць складанасць гэтага працэсу, і ў яго малады рабочы, разважаючы

АБМЕРКАВАННЕ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

АД КАМІТЭТА ПА ЛЕНІНСКІХ ПРЭМІЯХ У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ПРЫ САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ СССР

Камітэт па Ленінскіх прэміях у галіне літаратуры і мастацтва павядамляе, што з усіх работ, прадстаўленых на атрыманне Ленінскіх прэмій 1962 года, пасля іх разгляду секцыямі і пленумам камітэта, адабраны для далейшага абмеркавання наступныя кандыдатуры:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. **Асееў Н. Н. «Лад»**, кніга вершаў.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў РСФСР, Маскоўскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў РСФСР, рэдкалегіяй часопіса «Октябрь», рэдкалегіяй часопіса «Москва».

2. **Броўка П. У. «А дні ідуць...»**, кніга вершаў.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў Беларусі, калектывам Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута.

3. **Катаеў В. П. «Хвалі Чорнага мора»**, эпапея ў 4 тамах («Бялее парус адзінокі», «Хутарок у стэпе», «Зімовы вецер», «Катакомбы»).

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў РСФСР, рэдкалегіяй газеты «Правда», Саюзам пісьменнікаў Украіны, Адэскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Украіны, Дзяржаўным выдавецтвам дзіцячай літаратуры [illegible], рэдкалегіяй часопіса «Юность».

4. **Кербабаеў Б. М. «Небіт-даг»**, раман.

Прадстаўлена [illegible] Туркменістана, [illegible] выдавецтва, [illegible]

5. **[illegible] «Твар у твар»**, раман.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў Грузіі.

6. **Малышка А. С. «Поўдзень веку»**, кніга вершаў.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў Украіны, рэдкалегіяй часопіса [illegible]

7. **Межэлайціс Э. Б. «Чалавек»**, кніга вершаў.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў Літвы, [illegible] Саюза пісьменнікаў [illegible]

8. **Серабракова Г. І. «Выкраданне агню»**, раман.

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў РСФСР, рэдкалегіяй часопіса [illegible] літаратуры [illegible] Акадэміі навук [illegible] калектывам [illegible] партбюро, камітэтам ВЛКСМ [illegible] Нова[illegible] супрацоўнікамі [illegible] абласной [illegible]

9. **Чукоўскі К. І. «Майстэрства Някрасава»**.

Прадстаўлена Маскоўскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў РСФСР.

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ І КАНЦЭРТНА-ВЫКАНАЎЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

1. **Александраў Б. А. Канцэртныя праграмы 1960—1961 гг.** Чырванасцяжнага імя А. В. Александрава ансамбля песні і танца Савецкай Арміі.

Прадстаўлена Міністэрствам абароны СССР і Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту.

2. **Гілельс Э. Г. Канцэртна-выканаўчая дзейнасць.**

Прадстаўлена прафсаюзнай арганізацыяй Маскоўскай дзяржаўнай філармоніі.

3. **Майбарада Г. І.** Опера **«Арсенал».**

Прадстаўлена Міністэрствам культуры УССР, Саюзам кампазітараў Украіны, партыйнай і прафсаюзнай арганізацыямі Кіеўскага завода імя Ул. І. Леніна («Арсенал»).

4. **Растраповіч М. Л. Канцэртна-выканаўчая дзейнасць.**

Прадстаўлена Саюзам кампазітараў РСФСР.

5. **Свешнікаў А. В. Канцэртныя праграмы 1960—1961 гг.** Дзяржаўнага акадэмічнага рускага хору СССР.

Прадстаўлена Міністэрствам культуры РСФСР, прэзідыумам праўлення Усерасійскага харавога таварыства.

У ГАЛІНЕ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

1. **Божый М. М.** Карціны: **«Думы мае, думы...», «Ул. І. Ленін».**

Прадстаўлена Міністэрствам культуры УССР, Саюзам мастакоў Украіны. Адэскім аддзяленнем Саюза мастакоў Украіны.

2. **Васільеў А. В.** (мастак-архітэктар), **Ісаева В. В.** (скульптар), **Левінсон Е. А.** (мастак-архітэктар), **Таурыт Р. К.** (скульптар). **Мемарыяльны ансамбль на Піскараўскіх могілках** у г. Ленінградзе.

Прадстаўлена вучоным саветам Інстытута жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна, Ленінградскім аддзяленнем Саюза архітэктараў СССР, Ленінградскім філіялам Акадэміі будаўніцтва і архітэктуры СССР.

3. **Герасімаў С. В. Серыя пейзажаў 1959—1960 гг. («Лістапад», «Вясна», «Майскі вечар», «Лета», «Сакавіцкае сонца», «Апошні снег», «Восень, гракі», «Хмара», «Веснавыя воды», «Мажайск»).**

Прадстаўлена Ленінградскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР, вучоным саветам Інстытута жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна.

4. **Кербель Л. Е.** (скульптар), **Бягунц Р. А., Кавальчук Н. А., Макарэвіч В. Г., Маргуліс В. М.** (архітэктары), **помнік Карлу Марксу** ў г. Маскве.

Прадстаўлена Міністэрствам культуры СССР, Саюзам мастакоў СССР, Акадэміяй мастацтваў СССР, рэдкалегіяй газеты «Правда», Міністэрствам культуры РСФСР, Саюзам мастакоў РСФСР, Маскоўскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР. Масгарвыканкомам, калектывам супрацоўнікаў Музея Рэвалюцыі СССР, прафсаюзнай канферэнцыяй Мыцішчынскага завода мастацкага ліцця.

5. **Мерабішвілі М. К. Помнік А. С. Грыбаедаву** ў г. Тбілісі.

Прадстаўлена Саюзам мастакоў Грузіі.

6. **Тансыкбаеў У.** Серыя карцін **«Новы Узбекістан»** («Раніца Кайрак-Кумскай ГЭС», «Галяаральскія далі», «Сакавік ва Узбекістане», «Чырчык у Хаджыкента», «У Галодным стэпе»).

Прадстаўлена Саюзам мастакоў Узбекістана, вучоным саветам НДІ мастацтвазнаўства Акадэміі навук Узбекскай ССР.

7. **Фаворскі В. А.** Ілюстрацыі да класічных твораў рускай літаратуры **(«Слова аб палку Ігаравым», «Барыс Гадуноў», «Маленькія трагедыі»** А. С. Пушкіна).

Прадстаўлена Акадэміяй мастацтваў СССР, Маскоўскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР, Ленінградскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР, Дзяржаўным выдавецтвам мастацкай літаратуры, кафедрай гісторыі мастацтваў Ленінградскага вышэйшага мастацка-прамысловага вучылішча імя В. І. Мухінай.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА МАСТАЦТВА І КІНЕМАТАГРАФІІ

1. **Грыгор'еў (Кацман) Р. Г.** — рэжысёр, **Арцаулаў О. К., Надыраў Т.** — аператары. Дакументальны фільм **«Людзі блакітнага агню»** вытворчасці кінастудыі «Узбекфільм» і Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў.

Прадстаўлена Саюзам работнікаў кінематаграфіі СССР, Міністэрствам культуры Узбекскай ССР, Саюзам работнікаў кінематаграфіі Узбекістана, калегіяй Галоўнага ўпраўлення газавай прамысловасці пры Савеце Міністраў СССР.

2. **Маісееў І. А. Канцэртная праграма 1961 года** Ансамбля народнага танца СССР.

Прадстаўлена Міністэрствам культуры СССР, Свярдлоўскім райкомам КПСС, прэзідыумам ЦК прафсаюза работнікаў культуры, калектывам швейнай фабрыкі № 5 імя Прафінтэрна, калектывам станкабудаўнічага завода «Чырвоны пралетарый» імя А. І. Яфрэмава, калектывам Маскоўскага аўтамабільнага завода імя І. А. Ліхачова, калектывам Маскоўскага цэнтральнага тэлеграфа, сходам рабочых, спецыялістаў і служачых саўгаса імя Ул. І. Леніна Ульянаўскага раёна г. Масквы, сходам калгаснікаў калгаса імя Уладзіміра Ільіча Ульянаўскага раёна г. Масквы, сходам рабочых, спецыялістаў і служачых саўгаса імя М. Горкага Ульянаўскага раёна г. Масквы, сходам калгаснікаў калгаса імя М. Горкага Ульянаўскага раёна г. Масквы.

3. **Рабчыкаў Е. І., Кубліцкі Г. І.** — сцэнарысты, **Багалепаў Д. А., Капалін І. П., Касенка Г. М.** — рэжысёры, **Афанасьеў В. І., Гасюк Д. Р., Касаткін І. Л., Сувораў В. А., Філіпаў А. М.** — аператары. Навукова-дакументальныя фільмы **«Першы рэйс да зорак»** вытворчасці Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў і Маскоўскай студыі навукова-папулярных фільмаў і **«Зноў да зорак»** вытворчасці Маскоўскай студыі навукова-папулярных фільмаў.

Прадстаўлена Саюзам работнікаў кінематаграфіі СССР, Міністэрствам культуры РСФСР, кіраўніцтвам і бюро творчай секцыі Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў.

4. **Солнцава Ю. І.** — рэжысёр, **Правораў Ф. Ф., Цямерын А. С.** — аператары, **Андрэеў Б. Ф.** — выканаўца ролі генерала Глазунова, **Барысаў А. Т.** — мастак. Мастацкі фільм **«Аповесць палымяных гадоў»** вытворчасці кінастудыі «Масфільм».

Прадстаўлена Саюзам работнікаў кінематаграфіі СССР, Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, калектывам творчых работнікаў Кіеўскай кінастудыі мастацкіх фільмаў імя А. П. Даўжэнкі, калектывам кінастудыі «Масфільм».

5. **Шапс А. Л.** — рэжысёр, **Новікаў Б. К.** — выканаўца ролі Цёркіна, **Васільеў А. П.** — мастак. Спектакль **«Васілій Цёркін»** у Маскоўскім дзяржаўным драматычным тэатры імя Массавета.

Прадстаўлена ўпраўленнем культуры выканкома Массавета, Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, калектывам Маскоўскага электралямпавага завода, калектывам Першага дзяржаўнага падшыпнікавага завода, Маскоўскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР.

* * *

Для шырокага азнаямлення савецкай грамадскасці з работамі, што выстаўлены на атрыманне прэмій, Дзяржаўны камітэт па радыёвяшчанню і тэлебачанню арганізуе цыкл перадач па радыё і па тэлевізійных цэнтрах. Паказ выстаўленых работ ажыццяўляецца ў тэатрах, кінатэатрах, канцэртных залах і на выстаўцы ў Акадэміі мастацтваў СССР (вул. Крапоткіна, 21).

Вялікай і каштоўнай дапамогай камітэту пры прысуджэнні Ленінскіх прэмій 1962 года з'явіцца своечасовае актыўнае абмеркаванне прадстаўленых работ органамі савецкага друку і шырокай грамадскасцю. Камітэт будзе ўдзячны творчым і грамадскім арганізацыям, установам культуры і ўсім працоўным, калі яны прымуць удзел у абмеркаванні кандыдатур, што вылучаны на атрыманне Ленінскіх прэмій, і выкажуць свае думкі, прапановы і заўвагі на старонках друку або ў пісьмах у адрас камітэта (Масква, І-51, Няглінная вул., 15) да 5 красавіка г. г.

Тарпедная атака

Ілья КЛАЗ

Пісьменнік Ілья Клаз пабываў у творчай камандзіроўцы на Чарнаморскім флоце. Нядаўна ён закончыў аповесць «На сцяг і гюйс», якая прысвечана жыццю і вучобе ваенных маракоў-падводнікаў.

Друкуем урывак з аповесці.

Вецер, халодны і рэзкі, абарваў лісце на акацыях, зацягнуў небасхіл нізкімі шэрымі воблакамі. Раніцай над бухтай плывуць туманы. Ледзь яны паспяваюць рассеяцца, пачынае імжыць дробны халодны дождж. На досвітку выбельвае дахі іней. Мора зусім паблякла. Зранку яно ўжо не свеціцца блакітам, не гарыць іскаркамі, не пераліваецца на прыбярэжным алешніку аранжавымі і фіялетавымі кругамі. Хвалі цяжкія, нібыта свінцовыя, яны пузырацца і шыпяць, цяжка ўспаўзаюць на бераг, глуха вухкаюць, са стогнам удараючыся ў гранітны прычал і, узлятаючы ў вышыню, рассыпаюцца белымі пырскамі. Двойчы падаў снег. Ён ляцеў вялікімі пушыстымі камкамі і, ледзь дакрануўшыся зямлі, раставаў на тратуарах і вуліцах, укрываючы асфальт вільготнымі цёмнымі плямамі. Тут не будзе зімы. Магчыма, на тыдзень выпадзе снег і знікне. Толькі ў моры, на сцюдзёным ветры, тонкай празрыстай коркай лёду будуць абрастаць барты суднаў, і надбудовы, і гарматныя вежы, і тугія швартовы, моцна зацягнутыя на кнехтах.

Хутка ляцяць дні. Здавалася, толькі ўчора прыйшлі з экіпажа маладыя матросы — стрыжаныя, бязвусыя хлопцы. Цяпер не пазнаць іх. Амаль усе яны завялі прычоскі і вусікі, цела ў іх стала моцным і дужым.

Лодка адышла ад пірса па баявой трывозе. Пайшла ў мора невядома на які час. Пайшла з поўным запасам паліва, з баявымі тарпедамі. У сейфе Рахімава ляжаў запячатаны пакет. На ім надпіс: «Ускрыць у 14 гадзін у квадраце 44-20». На поўным ходу лодка ідзе ў квадрат 44-20. Туман і дождж. Нават не відаць фарштэўня. Хвалі адна за адной перавальваюцца праз нос, б'юць у рубку і сыплюць вахтаваму ў твар каскады халодных, салёных пырскаў.

Кіруха ходзіць з адсека ў адсек. Кіруху няма чаго рабіць — вахту нясе Джамаеў. Перадасць ён яе праз тры гадзіны. А цяпер можна гуляць у даміно, праглядаць газеты і проста размаўляць з матросамі, якія гэтак жа, як і ён, вольныя ад вахты. Але цікавей за ўсё Кіруху ў каюце штурмана. Яна маленькая і цесная. Справа, злева, ззаду і нават пад столлю — прыборы, табліцы, схемы. Прыборы свецяцца белымі і сінімі вочкамі, у іх калыхаюцца стрэлкі, яны цікаюць ціха, рытмічна, як гадзіннікі. У металічнай каробцы — запламбіраваны пад шклом самапісец. Ён паказвае глыбіню пад кілем лодкі. Плаўна намотваецца на валік папера. Па ёй адстуквае пункцірам тонкі рычаг. Штурман зрэдку пазірае на самапісец і дакладвае дадзеныя камандзіру. Глыбіня змяняецца: шэсцьсот, шэсцьсот дваццаць, пяцьсот дзевяноста...

Стол у штурмана падобны на скрыню з шкляным вечкам. Пад вечкам лямпачка. На шкле карта з пракладзеным курсам у квадрат 44-20. Строга па курсу рухаецца пад шклом маленькая серабрыстая кропка. Гэта — лодка. Кіруха доўга стаіць і глядзіць, як пракладваецца курс, як безупынна ўспыхваюць лямпачкі над шчытом з двума цыферблатамі і надпісамі «Правая машына» і «Левая машына». Стрэлкі застылі на лічбе 450. Гэта — абароты машын. Па колькасці абаротаў штурман вылічвае хуткасць ходу ў вузлах.

— Цікава! — гаворыць Кіруха Джамаеву.

— Ідзі ў мараходнае вучылішча. Штурманам будзеш.

— Як туды прымаюць?

— На агульных падставах. Пасля дзесяцігодкі.

— У мяне не хапае гэтых самых агульных падстаў...

— А так бы пайшоў?

— Не, — адказаў рашуча Кіруха.

— Чаму ж?

— Калі будзе магчымасць — толькі ў мастацкае вучылішча.

— Мастаком?

Кіруха задумаўся. Стаць мастаком — даўняя яго мара. Але што зробіш, калі не заўсёды ўдаецца тое, чаго жадаеш. Давялося Кіруху стаць токарам. А мара жыве, не памірае і па сёння. І тады ён бярэ блакнот і аловак і малюе ўсё, што трапляецца на вока. Нядаўна ён паказаў свой альбом Лене. Яна з цікавасцю разглядала яго і з захапленнем усклікала: «О, вы сапраўдны мастак!..» У блакноце былі накіды алоўкам, прычым даволі ўдалыя. Тут утульныя куткі горада — прычал, карабельны спуск, цёмныя сілуэты ваенных караблёў. Кіруха хацеў падарыць Лене альбом з малюнкамі, але яна адмовілася быццам таму, што Кіруху яны яшчэ патрэбны будуць. І навошта? Кіруха вырашыў, што Лена не захацела прымаць падарунка. Ды і не ў падарунку справа. Адчувае Кіруха, што не раўня ён Лене. Адукацыі не хапае, як гаворыць Слюсар. І калі яна падоўгу гутарыць з ім у штабе, дык, можа, таму, што ведае Кіруха шмат смешных і вясёлых гісторый. Затое ўсхвалявала Лена Кірухава сэрца. Часта думае пра яе Кіруха, і мрояцца яму карыя насмешлівыя вочы і чорныя цяжкія косы.

— Магчыма, мастаком, — пасля доўгага роздуму адказаў Кіруха.

У чатырнаццаць гадзін лодка прыбыла ў зададзены квадрат. Рахімаў ускрыў пакет і пайшоў у хадавую рубку. На моры не было нічога відаць. Да самага гарызонта ніводнага сілуэта. Штурман зверыў месцазнаходжанне лодкі і далажыў па радыё ў штаб. Неадкладна быў атрыман адказ. Рахімаў сабраў афіцэраў і старшын у цэнтральны пост. Сеўшы на нізкую банку, расшпіліў тужурку.

— Будзем трымаць экзамен... Экзамен на баявую сталасць, на майстэрства, — Рахімаў прачытаў загад.

Загад быў лаканічны. У раёне квадрата 44-20 будзе праходзіць караван суднаў «праціўніка». Тарпедаваць транспарт баявой тарпедай — такая задача лодкі.

Тарпедаваць транспарт... Як многа праходзіць ад загаду да таго моманту, калі гучыць каманда «Апараты ...тоўсь!» — і тарпедысты націскаюць пісталетныя рукаяткі апаратаў.

Кіруха шмат чуў пра тое, як праводзяць вучэбныя тарпедныя атакі. Чуў пра майстэрства і ўмельства тарпедыстаў. Цяпер не разумеў аднаго: як будуць страляць па транспарту баявымі тарпедамі? Значыцца, будзе макет, а не транспарт? Значыцца, ён будзе нерухомы?..

Лодка пагрузілася пад перыскоп і пайшла курсам у пошуку ўмоўнага праціўніка. Недзе тут будзе праходзіць караван. Рахімаў не адрываецца ад акуляра перыскопа. Ён разумее адно: атакаваць не так ужо цяжка. Правесці атаку правільна — для яго не праблема. У гэтым дапаможа вопыт, набыты ў гады вайны. Складана выйсці на рубеж атакі незаўважаным. Джамаеў амаль не выходзіць з рубкі. Кіруха круціцца ля апаратуры. Нарэшце не вытрымаў і спытаў:

— Не давяраеш мне?

Джамаеў збянтэжыўся. Сказаць Кіруху прама, што сёння вельмі адказны і цяжкі выхад — значыць прызнацца ў недавер'і да Кірухі. Адхіліць гэтыя падазрэнні ён таксама не можа — слабы яшчэ Паўлоўскі. Замест адказу Джамаеў гаворыць аб іншым:

— Сёння мора, як слоены пірог. Зверху цёплы пласт вады. Потым халодны. Пад ім зноў цёплы.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Я. КРУПЕНЬКА

НА ПАБЫЎКУ

Не спіцца. Салдату не спіцца.
Сусед яго, дзядзька вусаты,
Сон бачыць, напэўна, дзесяты.
Салдату не спіцца.

Далёка, далёка граніца.
Сябры баявыя ў дазоры,
Ім свецяць цывільныя зоры.
Далёка граніца.

Ды блізка бацькоўская хата,
Дзе ў чырвані яркай рабіны,
Чакае салдата дзяўчына, —
Блізка бацькоўская хата.

Будуць і дома сніцца
Вучэнні, паходы, трывогі,
Дарогі, дарогі,
Граніца, граніца...

НЯСКОРАНЫ ГОРАД

Час усё больш аддаляе ад нас падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Хутка споўніцца семнаццаць юнаку, што нарадзіўся ў той год, калі сціхлі апошнія залпы.

І ўсё ж час бяссільны прытупіць памяць аб падзеях тых вогненных год, пахаваць за даўнасцю дзён імёны і подзвігі герояў. Зараз, калі сталі вядомы падрабязнасці гераічнай дзейнасці мінскага падполля, адкрылася яшчэ адна з яркіх і хвалюючых старонак мужнага змагання савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны.

У друку ўжо з'явіліся першыя творы — мастацкія і дакументальныя, у якіх у той ці іншай ступені адлюстравана барацьба падпольшчыкаў Мінска супраць фашысцкіх захопнікаў. Падзеі гэтай гераічнай эпапеі пададзены, у прыватнасці, у нарысе Івана Новікава «Руіны страляюць ва ўпор» (часопіс «Полымя» №№ 7—8, 10—12 за 1960 г., 9—11 за 1961 г.).

...Зямлю Беларусі топча бот фашысцкага ката. Ляжыць у руінах Мінск. Акупанты і іх памагатыя святкуюць перамогу. Ды дарэмна! У горадзе тысячы і тысячы патрыётаў. Яны не склалі зброі. Руіны жывуць і змагаюцца. Руіны страляюць ва ўпор. Па закліку ўласнага сэрца пачынаюць барацьбу патрыёты. Іх аб'ядноўвае і накіроўвае на арганізаванае змаганне з ворагам Камуністычная партыя Беларусі. Іван Кабушкін (Жан), Уладзімір Нечыпаровіч, Захар Гала, прафесар Клумаў, многія і многія партыйныя і беспартыйныя бальшавікі — гэта не героі-адзіночкі, што ідуць на сляпую рызыку і самаахвярнасць. Гэта згуртаваны калектыў патрыётаў, якія змагаюцца за справядлівую справу і ўпэўнены ў перамозе.

Нарыс І. Новікава — хвалюючы дакументальны расказ пра гераізм людзей, што ў няроўных умовах змагаюцца з ворагам. Аўтар апавядае шчыра і з пафаснай узнёсласцю, нідзе не застаючыся бясстрасным канстататарам фактаў. Вобразы людзей выпісаны рэльефна, кожнаму з іх уласціва акрэсленая індывідуальнасць.

Паказваючы героіку падпольнай барацьбы, дасягненні і перамогі мінскіх падпольшчыкаў, аўтар нарыса гаворыць і суровую праўду пра іх памылкі і няўдачы. Зведалі падпольшчыкі і поўныя трагізму дні паражэнняў, і горыч нечаканых удараў з боку тых, хто пэўны час ішоў побач, і смерць многіх таварышаў і сяброў. Аўтар па ходу апавядання робіць слушны і аб'ектыўны аналіз паражэнняў і няўдач падпольшчыкаў. Гэтыя аўтарскія рэмаркі не перашкаджаюць агульнаму ходу апавядання. Яны арганічна ўплятаюцца ў яго канву. Значную частку нарысаў займае апісанне паказу мужнага змагання мінскіх патрыётаў за кратамі фашысцкіх турмаў і засценкаў.

Лейтматыў нарыса Івана Новікава — ідэя беззапаветнай адданасці савецкіх людзей партыі, сваёй Радзіме, народу. Барацьба за свабоду і шчасце Радзімы была кроўнай справай кожнага сумленнага чалавека. Нарыс «Руіны страляюць ва ўпор» пераканаўча паказвае масавасць руху падпольнай партызанскай барацьбы, кіруючую і накіроўваючую ролю камуністаў — народнага авангарда. Гатоўнасць да подзвігу, да самаахвярнасці ў імя Радзімы найбольш ярка бачна на фоне героікі і трагізму першага перыяду барацьбы мінскіх падпольшчыкаў. Нарыс І. Новікава і ахоплівае менавіта гэты перыяд — 1941 — пачатак 1943 гадоў, пры гэтым аўтар робіць агаворку, што яго твор не прэтэндуе на вычарпальную карціну змагання мінскіх падпольшчыкаў у гэты час. І тым не менш, нават фрагменты гераічнага змагання мінскага падполля, якія пададзены ў нарысе І. Новікава, даюць чытачу больш-менш цэласнае ўяўленне аб жыцці непакоранага Мінска.

Не хочацца спыняцца на асобных слабых мясцінах, якія, безумоўна, ёсць у творы. Галоўнае тое, што аўтар рупліва сабраў і вылучыў дакументы, вусныя і пісьмовыя, гераічнай барацьбы і здолеў падаць іх цікава, глыбока, пераканаўча. Нарыс напісаны ўзнёсла і з добрым мастацкім густам.

Б. РАМАНАЎ.

пра камунізм, гаворыць так: «Для мяне камунізм, браткі, гэта каб я разумней стаў. Каб я паслухаў сімфонію альбо гэтую самую... як яе... «Лунную санату» і зразумеў яе».

Наогул трэба сказаць, што самае прывабнае ў п'есе «Любоў, Надзея, Вера...» — імкненне драматурга пазнаць складанасць жыцця, прынцыповае непрыняцце няхітрых, гатовых адказаў на ўсё, што робіцца ў жыцці і раней за ўсё ў галіне «прыватных» чалавечых узаемаадносін. І зноў жа тут П. Васілеўскі горача і зацята спрачаецца з І. Шамякіным.

Гаворкаву «ідэю» аб тым, што асабістыя справы заўсёды вырашаюцца «грамадой», П. Васілеўскі дыскрэдытуе ўжо адным тым, што перадае яе Дэрашу, — кар'ерысту, дэмагогу, паклёпніку, носьбіту самых агідных перажыткаў перыяду культу асобы. «Народ арганізаваны. Разбяромся!» — гаворыць Дэраш, сутыкнуўшыся з фактам «няправільнага», цяжкага кахання камсамолкі Любы да жанатага чалавека Зорына. І яшчэ гаворыць дэмагог, прыкрываючыся высокім імем партыі: «Паводзіны камуніста Зорына — справа партыйная. І паколькі статут партыі асуджае падобныя ўчынкі, дык дазволь нам дзейнічаць так, як патрабуе абавязак. Няўжо не ясна?».

Усё «ясна» было і Гаворку, і «яснасць» Гаворкі цалкам і поўнасцю падзяляў драматург. Што датычыць «яснасці» Дэраша, дык яе драматург адхіляе самым рашучым чынам. Каб «яснасць» Гаворкі перамагла, у п'есу «Выгнанне блудніцы» была ўведзена фігура недвухсэнсоўна пошлая, і драма канчалася фарсам: распусніцу выганялі. Каб «яснасць» Дэраша развянчаць, П. Васілеўскі робіць гераіняй п'есы дзяўчыну душэўна прыгожую, светлую, і драма завяршаецца трагедыйна: пасля разгляду яе «асабістай справы» на камсамольскім сходзе Люба канчае жыццё самагубствам. Адна і тая ж праблема, адзін і той жа канфлікт, але як непадобна, па-рознаму расстаўлены ў ім акцэнты!

Карацей: П. Васілеўскі палемізуе з І. Шамякіным, але, палемізуючы, заходзячы да тэмы «з другога боку», дапускае памылкі не менш істотныя за тыя, што дапусціў аўтар «Выгнання блудніцы». Ускладнёнасць маральных ацэнак, якую мы сустракаем у Васілеўскага, нярэдка выглядае ўскладнёнасцю штучнай, бо сканструявана яна ў пэўным і адчувальным «адлёце» ад праўды жыцця і мае сваім зыходным пунктам не гэту праўду, а замацаваны ў літаратуры чужы душэўны вопыт...

Ёсць у Маркса агульнавядомае выказванне аб тым, што і пры камунізме будзе існаваць трагедыя рэўнасці і няшчаслівага кахання. Я ўяўляю сабе двух драматургаў, якія ўпершыню пазнаёміліся з марксавым выказваннем. Адзін з іх вырашыў, што і гэтай трагедыі можна пазбыцца сіламі згуртаванага калектыву. Другі невымоўна ўзрадаваўся, як быццам з будучым яго толькі і прымірала магчымасць перажыць пакуты кахання. Чаму? Таму што пакуты такога роду акружаны тысячагадовым паэтычным арэолам, яны «прыгожыя».

Дазволю сабе спаслацца на адзін прыклад з нашай паэзіі, каб паказаць, што значыць гэта падуладнасць пісьменніка вопыту, засвоенаму папярэдняй літаратурнай традыцыяй.

У аднаго з нашых паэтаў я прачытаў баладу аб касманаўтах будучыні. Чалавек ляціць у Сусвет, церпіць катастрофу і адтуль, з надзорных вышынь, шле апошняе радыё каханай: «Для цябе, для цябе адной подых мой і пагібель мая». Чалавек не ўскрылёны, а падаўлены подзвігам, і душэўныя імпульсы подзвігу ўзяты старыя, добра выпрабаваныя шматвяковай традыцыяй.

Нешта падобнае ёсць і ў П. Васілеўскага. Галоўнае, што запамінаецца ў п'есе, гэта ўслаўленне, ледзь не апалогія пакутлівага, сляпога кахання Любы да Зорына, кахання, якое канчаецца смерцю. Драматург хоча нас упэўніць, што адзінай прычынай няшчасця было грубае, дэрашаўскае ўмяшанне ў асабістае жыццё дзяўчыны.

Я думаю што бязлітаснае адмаўленне Дэраша і яму падобных у той форме, як яно ажыццяўляецца Васілеўскім, заключае ў сабе пэўную і відавочную аднабаковасць.

Усяляк адмаўляючы недалікатнасць, нячуласць у адносінах паміж калектывам і асобай, драматург разам з тым як бы сцвярджае, быццам асабістае не падлягае суду грамадскасці, сцвярджае ірацыянальны, амаль містычны характар гэтага асабістага ў чалавеку. Не шкадуючы душэўных сіл, каб выкрыць дэрашаў, драматург не заўважае пры гэтым, што не менш за Дэраша, а можа, і больш за яго, вінаваты ў трагедыі Любы і той, хто падтрымліваў у дзяўчыне адчуванне свайго кахання як чагосьці незалежнага ад быцця **ўсіх**, як чагосьці пастаўленага над **усім астатнім** у жыцці. Я гавару пра Сяргея Зорына, галоўнага і **станоўчага** (па задуме аўтара) героя п'есы.

А які ён, уласна кажучы, «станоўчы»? Праўда, ён — таленавіты інжынер і самаахвярна працуе на сваім аб'екце. «Днюе і начуе на сёмым...» — гаворыць адзін персанаж п'есы. «Стаіць на самай верхатуры над усімі вятрамі, голымі рукамі за жалеза сцюдзёнае трымаецца...» — дадае другі. Але варта Зорыну пакінуць сваю рамантычную верхатуру і спусціцца на зямлю, і перад намі паўстае чалавек глыбока эгаістычны, бязвольны (пры ўсёй сваёй знешняй актыўнасці), чалавек, які бязлітасна ломіць лёс спачатку адной, а потым другой жанчыны, не адчуваючы пры гэтым ні ўнутранай праўды сваіх паводзін, ні колькі-небудзь сур'ёзнай адказнасці за тых, хто яму даверыўся.

Зорын разыходзіцца з жонкай, з Надзеяй, каб сысціся з маладой дзяўчынай — Любай Корань. Не хочацца быць Гаворкам і сцвярджаць, быццам падобныя сітуацыі «прынцыпова», з самага, як кажуць, парога, заслугоўваюць непрымірымага асуджэння. Няма і не можа быць аднаго ключа, з якім можна было б падысці да **ўсіх** гісторый падобнага роду. Галоўнае, каб вырашальная роля ў падобных гісторыях (а іх яшчэ нямала ў нашым жыцці) належала пачуццю высокай годнасці і таварыства, каб у іх не было ні дробнага «флірту», ні мімалётных захапленняў, каб апошняе слова належала тут каханню, якое ўзвялічвае і акрыляе чалавека.

А Зорын? Ці ёсць у яго паводзінах бясспрэчнае **права** рабіць іменна так, як ён робіць, альбо, наадварот, ці не выяўляюцца ў яго дзеяннях эгаізм і поўная абыякавасць да чужога чалавечага лёсу? Думаю, што больш правільна і верагодна сцвярджаць другое.

Глядзіце, якім злосным баязліўцам выглядае ён у размове з Надзеяй, з жанчынай, якая, між іншым, пражыла з ім цяжкія гады вайны, у партызанскім атрадзе:

«Надзея. Боль праходзіць... І каб я ведала, што ты будзеш з ёю шчаслівы...

Зорын. Не клапаціся аб маім шчасці!

Надзея. ...калі разлюблю.

Зорын. Ты разлічваеш на маю вялікадушнасць?».

Сімвалічны Час (дарэчы, зусім непатрэбны ў п'есе) гаворыць Зорыну пра Надзею: ты «кінуў яе на паўдарозе. А сам пайшоў наперад. Вырваўся на прастор...» Непрыстойна такому высокаму персанажу, як Час, гаварыць такія банальныя сентэнцыі. Ніякіх прастораў Зорын не дасягнуў. Наадварот, у маральным сэнсе ён значна адстаў ад Надзеі: яна адчувае хаця б у сэрцы каханне, а ён?.. Здаровы мужчына, партызан, будаўнік задаволіўся роллю «срэбнага кубка», якога без асаблівага поспеху дамагаюцца дзве жанчыны. Сорамна!

Бязвольным і маральна безадказным чалавекам праявіў сябе Зорын і ў сваіх узаемаадносінах з Любай.

Калі маці Любы — Ганна Корань — спрабуе ўгаварыць Зорына адумацца, не кідаць жонкі, не тлуміць галавы дачцы, Зорын адказвае так (пасля рэмаркі «стомлена»): «Рабіце, што хочаце. Праўда на вашым баку. Але я люблю яе, і ніхто — чуеце? — ніхто не адбярэ ў мяне права любіць».

І няўжо ён не разумее, Зорын, што, так размяжоўваючы **агульную** людскую праўду ад праўды свайго кахання, злачынна было, калі хочаце, дазволіць сабе той крок, на які ён пайшоў. Не будучы цвёрда ўпэўнены, што праўда на яго баку Зорын не можа, вядома, усяліць гэтую праўду і ў сэрца Любы.

Што ён можа сказаць дзяўчыне, калі яна, разгубленая, збянтэжаная, але горача ўлюбёная ў Зорына, просіць у яго парады? Агульныя словы, накшталт: «Трэба смела ісці насустрач свайму лёсу». Альбо словы ўласнай разгубленасці: «Цяжка нам будзе, ох, цяжка», «што рабіць? Зусім я разгубіўся». Альбо ў момант, калі дзяўчына прыняла пагібельнае рашэнне, спаслацца на сваю занятасць: «Люба, ты ж ведаеш, якое становішча ў нас на сёмым». А яшчэ часцей — і гэта ён робіць з асаблівай ахвотай — Зорын можа выехаць на тым, што ўсё ў жыцці маўляў складана, заблытана і што трэба гэтай заблытанасцю даражыць як самым каштоўным падарункам жыцця:

«Люба. Калі шчасце такое балючае, чаму людзі імкнуцца да яго? Чаму ўсё так складана? Чаму?

Зорын. А каб усё было проста—гэта лепш?»

Вось і прыкрываючыся гэтай «складанасцю», услаўляючы яе на ўсе застаўкі і празмерна захапіўшыся сваёй палемікай супраць спрошчанасці і прымітыву, П. Васілеўскі палічыў магчымым цалкам рэабілітаваць чалавека, які, наадварот, заслугоўваў суровага развянчання. П'еса канчаецца такой сцэнай.

«Час. Устань.
Зорын. Навошта.
Час. Трэба ісці.
Зорын. Куды?
Час. У будучыню.
Зорын. Я не магу без яе.
Час. Яна не дайшла».

І далей:

«Корань. Будзь мужны, Сяргей. Ты не маеш права... Бачыш, небасхіл наблізіўся! А за ім — наша светлая мара. Яшчэ некалькі крокаў, і мы ўбачым наш заўтрашні дзень...».

Не кажучы ўжо аб тым, што ўся гэта сцэна невыносна прэтэнцыёзная ў літаратурным сэнсе хадульна-парадная — у сэнсе тэатральным, — яна і наскрозь фальшывая па **чалавечаму** свайму гучанню.

Зорына цягнуць у будучыню, у камунізм. А яму яшчэ трэба выхоўваць і выхоўваць сябе, каб стаць чалавекам будучыні. Зрэшты, як і Гаворку. Як і многім іншым героям нашай літаратуры, якія па дзіўнаму непаразуменню і, магчыма, у выніку зніжэння нашых ідэйнамаральных ацэнак ходзяць у героях сучасных, перадавых і, безумоўна, станоўчых.

* * *

Якое дачыненне маюць мае нататкі да той дыскусіі аб сучасным тэатры, якая ідзе на старонках газеты? Думаю, што самае непасрэднае.

Поспех тэатра звязаны з поспехам драматурга. Немагчыма стварыць добры спектакль на аснове слабай, недасканалай п'есы. Гэта агульнавядома. Даволі цяжка бывае глядзець, калі вопытны, таленавіты акцёр пачынае «вышчыгваць» ролю станоўчага персанажа, маючы пад рукой не рэальны матэрыял, не плоць і кроў жывога вобраза, а толькі «добрыя намеры» аўтара, якія павінны яшчэ быць разгаданы; а што ён, драматург, уласна кажучы хацеў сказаць? І нішто так не замінае далейшаму росту нашага тэатра, як духоўная збедненасць героя або, наадварот, яго штучная далёкая ад жыцця, павярхоўная «ўскладнёнасць».

Сучасны савецкі чалавек павінен быць паказаны на нашай сцэне ва ўсім багацці сваіх духоўных сіл і магчымасцей, ва ўсёй разнастайнасці і характве сваіх практычных спраў.

Для слухачоў універсітэта культуры

Беларуская дзяржаўная філармонія наладзіла для слухачоў універсітэта культуры Гродна і Гродзенскай вобласці восем лекцый-канцэртаў на тэму «Італьянская і французская опера». Лекцыі-канцэрты адбыліся ў гродзенскім Доме культуры тэкстыльшчыкаў, у раённых дамах культуры Шчучына, Слоніма, Ваўкавыска, Жалудка, Сапоцкіна. У лекцыях-канцэртах прынялі ўдзел музыказнаўца С. Кулэ (Ленінград), заслужаная артыстка БССР Т. Пастуніна, артысты Я. Цвятаева, В. Земіраў, Г. Стэрлін.

Актыўна рыхтуюцца да IV з'езда кампазітараў БССР самадзейныя кампазітары Магілёўшчыны С. Карачаеў і М. Рыўкін.

За апошнія гады імі напісаны творы якія вядомы за межамі вобласці. Песні Карачаева і Рыўкіна спяваюць харавыя калектывы калгасаў і саўгасаў вобласці, салісты і вакальныя ансамблі. Цяпер самадзейныя кампазітары С. Карачаеў, М. Рыўкін, Ю. Гейдэльберг і іншыя працуюць над новымі творамі.

Нядаўна кіраўнік харавога калектыву Мсціслаўскага раённага Дома культуры С. Тамашоў сустрэўся з С. Карачаевым. Яны развучылі новую песню кампазітара «Магілёўскі край». Іх сфатаграфаваў наш фотакарэспандэнт А. Борчык.

Клуб баявой славы

Па ініцыятыве Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і гаркома камсамола ў Мінску створаны клуб баявой славы. Ён аб'ядноўвае старых камуністаў, удзельнікаў Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, грамадзянскай і Айчыннай войнаў — франтавікоў і партызан, ветэранаў працы.

Вялікае месца ў дзейнасці клуба зойме папулярызацыя слаўных рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцый савецкага народа. Намечана праводзіць тэматычныя вечары баявой славы, экскурсіі па памятных месцах Мінска і яго ваколіц, сустрэчы з удзельнікамі Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай і Айчыннай войнаў.

КАМПАЗІТАРЫ — ВОІНАМ

Саюз кампазітараў БССР наладзіў шэраг творчых сустрэч з воінамі мінскага гарнізона.

У гасцях у воінаў пабывалі старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР народны артыст Савецкага Саюза Я. Цікоцкі, народны артыст БССР М. Аладаў, заслужаныя дзеячы мастацтва рэспублікі П. Падкавыраў і Ул. Алоўнікаў, кампазітары Я. Дзяцярык, Р. Бутвілоўскі, І. Кузняцоў, І. Ронькін, музыказнаўца Л. Мухарынская і іншыя.

Беларускія кампазітары знаёмілі воінаў са сваімі творамі, з сучаснай беларускай савецкай музыкай, творчымі планамі. Разам з кампазітарамі ў воінаў пабывалі і выканаўцы іх твораў—спевакі заслужаная артыстка рэспублікі В. Фурс, В. Прышчапёнак, К. Ясінская, Ю. Матраеў, Ю. Дзяргун, інструменталісты М. Шчарбакоў, Я. Лосеў, А. Жэзмер. Яны выконвалі арыі і сцэны з опер, рамансы і песні, інструментальныя п'есы беларускіх аўтараў.

СПАКОЙ РАДЗІМЫ. Фотаэцюд А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

ВЕРШ—НА ВАРЦЕ ВЕКУ

Не стала паэта Уладзіслава Бранеўскага. Але яго высакародныя светлыя думкі, што адбіліся ў вершах і паэмах, застаюцца з намі. Размову сапраўднага паэта з людзьмі смерць не здольна абарваць.

Вось яна, часцінка бяссмерця Уладзіслава Бранеўскага,— кніга «Дарогай дзён». Яна зусім нядаўна з'явілася на паліцах кнігарань Беларусі. У кнігу ўключаны выбраныя вершы і паэмы польскага паэта-рэвалюцыянера, перакладзеныя на беларускую мову.

Польскі літаратуразнаўца Януш Вільгельмі ў прадмове да кнігі піша: «... Бранеўскаму належыць асобае месца. Яркая паэтычная індывідуальнасць дазволіла яму стварыць уласны арыгінальны стыль ні з чым непараўнанай і самабытнай экспрэсіі. Творчасць Уладзіслава Бранеўскага без астатку аддадзена і прысвечана самай чыстай, самай высакароднай справе — служэнню народу і навальнейшым ідэям».

Раздзелы кнігі — «Ветракі» (1925), «Дымы над горадам» (1926), «Турбота і песня» (1932), «Астатні крык» (1939), «Зброю на бой» (1943), «Дрэва ў роспачы» (1945), «Надзея» (1951) — даюць яскравае ўяўленне аб супярэчлівым, але змястоўным і вельмі плённым шляху творчых пошукаў Уладзіслава Бранеўскага, аб пошуках высакароднага зместу духоўнага жыцця чалавека, чый жыццёвы лёс быў багаты на выпрабаванні грамадзянскай мужнасці і мужнасці чалавечай. Ад першых пошукаў сілы ў грамадстве, з якой можна было б з'яднаць свае інстынктыўныя ўяўленні аб справядлівасці, і да свядомых крокаў з Народнай Польшчай, да самых прачулых слоў аб Леніне і камунізме, — кожны паварот жыццёвага лёсу паэта, кожны зрух у яго сэрцы знайшлі адлюстраванне ў словах натхнёнага наватара польскай прагрэсіўнай паэзіі.

У адным з ранніх перыядаў творчасці Уладзіслаў Бранеўскі так фармулюе задачы сваёй паэзіі:

Калі песні спатрэбіцца арфа,
каб заклікаць перуны і буруны,
загадай ты на струны ўпарта
жылы рваць і нацягваць,
як струны.

Трэба песняю біць аж да смерці
і глушыць сык вужыны
падножных.

У жыцці, прыгажэйшым за вершы,
ёсць любоў. І яна пераможа.

Гэтай любоўю да Уладзіслава Бранеўскага былі мужныя рэвалюцыянеры, якія ўмелі «перамагчы горад, глянуць у дулы вінтовак смела» дзеля перамогі рабочага класа, … «на Бастыліі штурм, на марш», … «радасць і дужасць людская тых, хто …» …

Гінь, барыкада!
Гаўні сцяг вышэй!
Вольнай да разгля,
рвінь і скакай так,
грознай, апошняй
ў мёртвым Парыжы,
неперамажнай,
неперамажнай!

Творчасць Уладзіслава Бранеўскага жывілася не толькі любоўю, але і нянавісцю. Нянавісцю да «Еўропы гвалту, забойства, крыві і галечы», нянавісцю да «Амерыкі, — турмаў і сытасці», нянавісцю да буржуазнага ладу, … хто не хоча ісці, каб не навесціца там з адчаю — такое жахлівае жыццё рабочых на вуліцах горада ў краіне, дзе пануе буржуазія.

Паэту шмат год давялося правесці далёка ад Радзімы, і песняй любові да роднага краю, песняй мужнасці і веры ў перамогу Народнай Польшчы поўнілася яго творчасць, развіваючы сілы для якога былі магутнага ўзлёту. З глыбокім хваляваннем … аб сваёй запаветнай мары … Уладзіслава Бранеўскага:

Зліцца б з сям'ёй працоўнай,
свет абвяргаць надзеяй,
думаць, як мільёны,
ахвяраваць сабе ім
дзеля высокай справы,
для чалавека.
Верш, будзь ласкавы, —
на варту веку!

Мара Уладзіслава Бранеўскага здзейснілася — яго верш стаў на варту веку. Дастаткова прыгадаць са змешчаных у кнізе твораў паэта апошніх перыядаў хаця б такія, як «Памяці Кастрычніцкай рэвалюцыі», «Ім», «Апавесць аб жыцці і смерці караля Вальтара-Сярчэўскага, рабочага і генерала», фрагменты з паэмы «Мазоўша», «Варшава адбудаваная».

Паэзія Уладзіслава Бранеўскага гучыць сёння палымяным заклікам да барацьбы за мір:

не дадзім Кубы, В'етнама,
Лаоса,
«хай шчэрыцца леў брытанскі
варожа», —
на цеціве Лёсу
Праўды страла пераможа!

Гэтая паэзія кранае самыя запаветныя струны душы нашага чытача таму, што так магутна, як гэта ёсць у … і вельмі простай, але мудрай імпрэсіі «Пра зямную кулю»:

Вось каб зямную кулю
…

Тут можна было б сказаць яшчэ пра вялікую любоў паэта да савецкай паэзіі, да яе волата Маякоўскага. Можна было б сказаць і пра тое, якая глыбокая і поўная ў паэзіі Бранеўскага ўласцівасць арганічна засвойваць лепшыя традыцыі польскай класікі і на аснове гэтага засваення рухацца наперад і вышэй. Але ў гэтым кожны чытач пераканаецца сам.

Падкрэслю толькі, што Уладзіслава Бранеўскага на беларускую мову перакладаў яшчэ Янка Купала. У зборніку змешчаны пераклады, апроч купалаўскіх, зроблены М. Танкам, П. Пестраком, М. Лужаніным, М. Машарам, Р. Барадуліным, А. Вялюгіным, С. Дзяргаем, Ул. Дубоўкай, многімі з якіх … паэтамі.

У вершы «У два галасы» Уладзіслаў Бранеўскі пісаў:

Рассееш ты косці па свеце,
вандроўнік,
а праца твая будзе вечнасцю
патомных,
што трэба табе, каб …
у мільёнах?
— Любові!

У Бранеўскага гэтая любоў ёсць і на Беларусі.

Ул. БОЙКА.

У ТВОРЧАЙ АТМАСФЕРЫ

У Брэсце адбылася абласная нарада членаў літаратурнага аб'яднання пры газеце «Зара». На ёй прысутнічалі звыш сарака маладых паэтаў, празаікаў і драматургаў. Пасля справаздачнага даклада старшыні аб'яднання … і літаратуразнаўцы Уладзіміра Калесніка разгарнуліся творчыя спрэчкі. Маладых літаратараў асабліва цікавілі вялікія і важныя праблемы нашага жыцця, узнятыя XXII з'ездам КПСС. Удзельнікі нарады абмяняліся думкамі па пытаннях, што абмяркоўваліся на пленумах праўлення саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР.

Атрад брэсцкіх літаратараў даволі значны. На старонках рэспубліканскага друку змяшчалі свае вершы Мікола Цялічка, Яраслаў Пархута, Міхась Рудкоўскі, Зіновій Вагер, Уладзімір Кулакоў, Міхаіл Гелер, Васіль Жуковіч, Іван Кірэйчык і рад іншых. Яраслаў Пархута выдаў кніжку вершаў для дзяцей. Малады паэт Міхась Рудкоўскі падрыхтаваў зборнік вершаў «Першыя вёрсты». Актыўна працуе ў жанры верша-песні Дзмітрый Васілеў.

Брэсцкія літаратары імкнуцца ўзнімаць у сваіх творах надзённыя тэмы нашага жыцця. Аднак мастацкі ўзровень многіх твораў недастатковы.

Абмеркаванне паэтычных і празаічных твораў прайшло ў цёплай творчай атмасферы.

У нарадзе прынялі ўдзел загадчык аддзела прапаганды абкома КПБ Ф. Сяргейчык, рэдактар абласной газеты «Зара» І. Чарняўскі, начальнік абласнога ўпраўлення культуры М. Шаўчук і мінскія пісьменнікі М. Веданосаў, Г. Папоў, А. Шашкоў, С. Шушкевіч і Г. Шыловіч.

ПАСЯДЖЭННЕ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР

Учора, 22 лютага, адбылося пасяджэнне праўлення Саюза мастакоў БССР.

Пленум выбраў старшынёй праўлення заслужанага дзеяча мастацтва БССР В. К. Цвірко, яго намеснікамі П. П. Нікіфарава і П. К. Белавусава.

(БЕЛТА).

Чалавеку гавораць дзякуй

ЁН СТАЎ РОДНЫМ СЫНАМ

...Халодная восень 1941 года. Увесь вечар у вёску Вялікая Трасцяніца цягнуўся натоўп абарваных галодных жанчын і дзяцей. Яны запоўнілі былы калгасны двор. Плакалі дзеці, прасілі есці. Тут жа, на двары, расклалі вогнішча, грэліся, пілі кіпяток. Цудам уцалелыя дзве падводы ўмяшчалі няхітры скарб усяго натоўпу. Многія з бежанцаў не дайшлі: загінулі ад голаду і куль канваіраў.

— Горад разбіты і спалены дашчэнту, — з сумам паведамлялі людзі нярадасную вестку.—А нас гналі сюды пяшком, далей ад фронту.

Сюды, на калгасны двор, ішлі вясковыя жыхары і забіралі бежанцаў да сябе. Размяшчаліся па дзве, а то і тры сям'і ў доме.

Раніцаю, калі пачало брацца на золак, Настасся Аляксандраўна пайшла па ваду на рэчку. Яна спаласнула вёдры, зачарпнула вады і разагнулася, каб ісці, як пачула: побач хтосьці хваравіта кашлянуў. Павярнула галаву і ледзь не абамлела: на сцяжынцы ля альховага куста стаяў босы, без шапкі маленькі хлопчык і калаціўся ад холаду. Настасся Аляксандраўна паставіла поўныя вёдры, падышла бліжэй. Худы залатушны тварык, вялікія сінія вочы, поўныя невыказнага гора. Брудны востры кулачок моцна сціскае агрызак морквы.

Як толькі жанчына падышла, у сініх вачанятах бліснулі іскрынкі надзеі. Хлопчык ледзь чутна прашаптаў: «Хлеба...» Больш ён нічога не гаварыў. Маўчаў і тады, калі Настасся Аляксандраўна пасадзіла яго за стол і пачала частаваць гарачай бульбай — другога чаго не было.

Вечарам у хлопчыка павысілася тэмпература, пачаліся рвоты. «Прападзе хлапчанё», — занепакоена думала жанчына, прыклаўшы шурпатую далонь да гарачага лобіка. — «Дзе знайсці ў такую часіну ўрача? Трэба як-небудзь самой лячыць».

Вечарам яна прыгатавала лякарства — узвар з палявых кветак. А праз дзень уся вёска ведала, што Настасся Аляксандраўна і Уладзімір Іванавіч Дашчынскія ўзялі на выхаванне сірату. Першай наведаць хворага прыйшла суседка Пелагея Іванаўна Казак. Развязала вузялок і паклала на стол сінюваты, як лёд, і цвёрды, як мармур, кавалачак цукру.

— Для сваіх берагла на ўсялякі выпадак, але яны, дзякуй богу, дужыя.

Пасля прыйшло яшчэ некалькі жанчын. Неслі з сабой гасцінцы: хто гарлач малака, хто некалькі яек, а некаторыя цёплыя, толькі што з печы, аладкі. Доўга гаварылі з гаспадарамі, давалі парады, адыходзячы дадому, прасілі: «Вы ўжо глядзіце за ім, за сіратою».

Ноччу Уладзімір Іванавіч і Настасся Аляксандраўна па чарзе дзяжурылі ля хворага. А той у гарачцы варочаўся, прасіў піць, клікаў маці. І Настасся Аляксандраўна з мацярынскаю ласкаю падносіла да гарачых засмяглых вуснаў шклянку з кветкавым узварам. Ачуняў Міша амаль перад самым Новым годам.

Той навагодні вечар запомніўся хлопчыку на ўсё жыццё. Раніцаю Уладзімір Іванавіч прынёс з лесу невялікую ёлачку і паставіў яе на покуце.

— У нас заўсёды на Новы год была ёлка, хай будзе і ў гэтым годзе, — сказаў ён.

Вечарам, калі завесілі коўдрай вокны і запалілі газоўку, Уладзімір Іванавіч паведаміў радасную вестку: вораг пад Масквою разгромлены.

Доўга ў тую навагоднюю ноч не спалі. Сядзелі ля горача напаленай грубкі, успаміналі мінулае. У пакоі пахла смалою і хвояй. Міша расказваў сваім новым бацькам пра родны Смаленск, пра школу, у якой вучыўся. І як бы ні было сумна хлопчыку ўспамінаць мінулае, ён не скардзіўся на жыццё. Ён быў абуты і накормлены. У параўнанні з тым, што яму давялося яшчэ зусім нядаўна перажыць за некалькі месяцаў, гэта быў сапраўдны рай. У памяці мроіліся жудасныя карціны бамбардзіроўкі горада, гібелі маці, начлегі ў сырых падвалах, голад і холад.

У сорак чацвёртым, пасля вызвалення Беларусі, Міша Харчанкаў трапляе ў дзіцячы дом.

І вось праз семнаццаць год прыйшло пісьмо. А праз месяц Міхаіл Харчанкаў сам прыехаў наведаць сваіх выхавацеляў, якія сталі для яго на ўсё жыццё роднымі і дарагімі.

Выйшаўшы з аўтобуса, доўга стаяў на вуліцы і здзіўляўся. Як змянілася сяло за гэты час. Светлыя прыгожыя дамы выстраіліся ў роўныя вуліцы, па якіх беглі электрычныя слупы, несучы ў правадах святло і радасць людзям. Там, дзе калісьці чарнелі варожыя дзоты, узвышаліся новыя будынкі жывёлагадоўчай фермы.

Амаль месяц гасціў М. Харчанкаў у сям'і Дашчынскіх. Ад'язджаючы, настойліва запрашаў: «Тата і мама, едзьце жыць да мяне».

— Дзякуй, сынок, за добрае слова, — сказаў на развітанне Уладзімір Іванавіч. — Жывём, як бачыш, у дастатку, усяго хапае.

У дом, што на ўскраіне вёскі Вялікая Трасцяніца Барысаўскага раёна, цяпер часта ідуць цёплыя пісьмы.

«Дарагія тата і мама...» — так пачынаюцца яны.

— Ад сына, — гавораць шчаслівыя бацькі, хоць свайго сына яны ніколі не мелі.

І. ДАШЧЫНСКІ.

Тым, у каго слабая памяць...

БЕРЛІН
МІНСК
КУРСК
МАСКВА
НАТО

Малюнак М. ЖЫТНІЦКАГА.

ТАРПЕДНАЯ АТАКА

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

Кіруха разумее, пра што думае Джамаеў. Такую ваду праслухоўваць цяжка. Гук даходзіць быццам скрозь фільтры, а іншы раз у перыскопе відаць карабель, і камандзір, лаючыся на чым свет, крычыць у мікрафон акустыкам: «Заснулі, чорт вас бяры?! А ў баявой абстаноўцы што можа быць?!» Джамаеў толькі бездапаможна разводзіць рукамі.

— Падмяні на гадзіну, — просіць Джамаеў і здымае навушнікі.

У навушніках лёгкі шум. Скрозь яго Кіруха ўлоўлівае далёкія шчаўчкі і папіскванне. Гэта ўдалечыні шуміць бераг і хвалі кідаюць дробны арэшнік. Лодка змяніла курс, і з'явіліся новыя шумы — глухія, цяжкія: дыхае мора хвалямі. Значыцца, пад кілем блізка дно. А вось тых характэрных шумаў няма. Кіруха задумліва выводзіць алоўкам на паперы роўныя квадрацікі і кружочкі, затушоўвае іх і зноў выводзіць. Аловак мяккі, чорны. Вось такія ў Лены косы: чорныя-чорныя...

Раптам Кіруха ўскочыў і прыслухаўся. Не, яму не здалося. У мікрафоне выразна пачулася «тух, тух, тух...» Кіруха пракрычаў:

— Па курсу — шум вінтоў!..

Міма рубкі прабег рулявы сігнальшчык. Ля прыбораў застыў Барабаш, напружана ўглядаючыся ў пузырок, які калыхаўся ў ружаватай, шкляной дузе. Адна за адной паляцелі па адсеках каманды. Рахімаў узяўся за рукаятку гідраўлічнага падымальніка, і перыскоп, лёгка коўзаючыся, падняўся ўверх. З-пад слаба падцісйутага сальніка па тлустай змазцы скацілася кропля вады і ўпала на твар Рахімава. Ён змахнуў яе шырокай далонню і адразу ж прынік да акуляра. Пакуль глядзеў — з махавіка не спускаў рук Махоня. Чакаў, якую каманду дасць камандзір — «Прадзьмуць цыстэрны!» ці наадварот: «Запоўніць галоўны баласт!» і пайсці на глыбіню. Нарэшце, Рахімаў адарваўся ад перыскопа і, усміхнуўшыся, кінуў:

— Не тое!..

І зноў паселі матросы, вольныя ад вахты. Яны акружылі Рахімава:

— Калі ж будзе тое? — запытаў Лясной.

Рахімаў паціснуў плячыма.

— На вайне невядома, калі з'явіцца вораг. Суткі чакаеш яго, і двое, і пяцера...

А матросам толькі згадай аб вайне — не дадуць спакою, засыплюць пытаннямі. З Рахімавым яны асабліва любяць пагутарыць — капітану ёсць пра што расказаць.

— Ну-у, на вайне разведка працавала, — паважна працягнуў Слюсар.— Вам, напэўна, паведамлялі...

— Былі выпадкі, калі паведамлялі. Але нават і тады даводзілася шукаць ворага.

— Раскажыце, таварыш капітан!..

Рахімаў паглядзеў на гадзіннік, штосьці падумаў і аддаў загад Джамаеву:

— Сачыце! Мы павінны выявіць першымі...

— Гэта адбылося ў кастрычніку 1941 года. Я служыў вось так, як і вы, матросам на невялікай лодцы. Камандаваў ёю старшы лейтэнант Грашылаў, чалавек вопытны і адважны. Аднойчы раніцай нам паведамілі, што фашысты будуць праводзіць вялікі транспарт з боепрыпасамі і зброяй. Але калі дакладна ён пройдзе і якім курсам — не было вядома. Мы тэрмінова выйшлі ў мора... Двое сутак падпільноўвалі ворага. На трэція суткі падышлі да ўваходу ў Сулінскае гірла Дуная. Змяркалася. Удалечыні вузкай цёмнай палоскай працягнуўся нізкі пясчаны бераг. На фоне вячэрняга неба вырысоўваліся контуры вежы. За ёю — далёкія няясныя абрысы дамоў. На мысу, нібы мінарэт, узвышаўся маяк. На яго плоскім даху — ледзь прыкметнае дрэўка і сцяг. Суліна заняты ворагам. Не было патрэбы падыходзіць да маяка, і Грашылаў павярнуў лодку на поўнач. Лодка ішла пад перыскопам. У гэты час і ўбачыў вахтавы афіцэр цёмны сілуэт карабля. Карабель дужа дыміў, ішоў цяжка, без агнёў.

— Транспарт! — далажыў афіцэр.

Матросы замерлі ля пастоў. Грашылаў доўга разглядаў транспарт і, пераканаўшыся, што гэта іменна тое судна, якое мы сочым трэція суткі, даў каманду:

— Тарпедная атака!..

Лодка пайшла насустрач ворагу. Капітан транспарту, ды і ўся каманда былі натрэніраваныя і пільныя. Немцы заўважылі лодку і, змяніўшы курс, імкліва пайшлі да Суліны. Цямнела хутка, і транспарт на колькі мінут быццам знік. Што такое страціць некалькі мінут у атацы — уявіць не цяжка. Транспарт быў згублены. Уся каманда адчувала сябе ніякавата. У нас заставаўся адзін выхад: адысці ў мора і там пільнаваць ворага. Але мы былі не ўпэўнены, што цяпер гітлераўцы не будуць суправаджаць судна вартай. Пасля кароткага роздуму Грашылаў вырашыў атакаваць карабель на рэйдзе, дзе ён будзе стаяць на якары.

Выхад на рэйд быў задачай складанай і небяспечнай. Падыходы да яго мелкаводныя, а фарватэр, які вядзе да Суліны, — замініраваны. Доўга рухалася лодка да берагу. Мы ішлі да таго часу, пакуль не ўпёрліся ў пясчаную водмель. Глыбіня не асабліва радавала — сем або восем метраў. Вада ледзь закрывала рубку лодкі. Але выратавалі цемната і дождж. Мы непрыкметна прайшлі мол, на якім быў наглядальны пост і, наблізіўшыся да транспарту, выпусцілі дзве тарпеды. Мінуты здаліся нам гадзінай. Нарэшце, мы пачулі адзін выбух і за ім другі. Узляцеў да неба слуп агню, раздалося некалькі глухіх выбухаў, і рэйд асвятліўся блакітнымі водбліскамі. Пажар хутка разгараўся...

Рахімаў замаўчаў. Некалькі хвілін у цэнтральным пасту было ціха. Здавалася, кожны думаў пра сваё і ўсе разам аб адным і тым жа.

Джамаеў зачыніўся ў рубцы, а Кіруха прысеў на комінгс.

— Гэта, канешне, камандзірская адвага, — ціха прамовіў Слюсар. На гэты раз ён быў немнагаслоўны. Яго пальцы ў рыжым рабаціінні задумліва камечылі робу.

— Чаму толькі камандзірская? — запярэчыў Рахімаў. — Адважна працавалі рулявыя, і трумныя, і электрыкі, і тарпедысты.

— Канешне, і згуртаванасць калектыву.

— Ты правільна сказаў, — падтрымаў Лясной.

Рахімаў, здавалася, не слухаў размовы матросаў. Ён гаварыў спакойна, павольна, і матросы змоўклі.

— Справа, вядома, не толькі ў адвазе і згуртаванасці, хоць гэта немалаважна. Справа яшчэ ва ўсведамленні свайго абавязку. Думаеце, Аляксандр Матросаў не баяўся смерці? Думаеце, яму не хацелася жыць? Усведамленне абавязку перад Радзімай, перад аднапалчанамі, перад сваім сумленнем было вышэй за боязь, за страх. Калі ў чалавека высокая свядомасць — ён становіцца дужым і мужным...

Кіруха прайшоў у кубрык і лёг на ложак. Лодку лёгка качала, і Кіруха закрыў вочы. Спаць не хацелася, але апоўначы неабходна падмяніць Джамаева. Значыць, трэба адпачыць. А першай гадзіне Кіруха ўстаў і прайшоў у рубку. Не паспеў Жамал зняць навушнікі, як мікрафон падняў на ногі матросаў:

— Баявая трывога!..

У адсеках загудзеў басісты равун. Штурман схіліўся над сталом курсапракладчыка, вылічваючы адлегласць да цэлі. Трумныя замерлі ля махавікоў клапанаў. Рахімаў і старпом, не адрываючыся ад перыскопаў, скупа перагаворваліся.

— Ракет не было? — спытаў Рахімаў.

— Не.

— Значыць, нас не заўважылі.

— Відаць.

Рахімаў адарваўся на імгненне.

— Абстановачка!

Абстаноўка была сапраўды складанай. Як атакаваць карабель, што ідзе ў акружэнні эсмінцаў? Больш таго, акустыкі эсмінцаў нясуць вахту і гэтак жа, як Джамаеў, слухаюць мора. Калі яны выявяць лодку — «бой» прайграны. Яны абвесцяць аб гэтым трыма халастымі гранатамі, разрывы якіх, безумоўна, зафіксуюць прыборы лодкі. І Рахімаў прымае рашэнне:

— Перыскоп уніз! Штурман, глыбіня?

— Пад кілем — сто дваццаць метраў.

— Адкрыць кінгстоны сярэдняй!

Боцман Барабаш павярнуў маніпулятар рулёў, і лодка плаўна пайшла ўніз. Барабаш не адрываў вачэй ад прыбораў і праз кожныя пяць метраў дакладваў:

— Глыбіня дзесяць... Глыбіня пятнаццаць...

Яшчэ ніхто не мог здагадацца, што задумаў Рахімаў. Але было зразумела: у камандзіра ёсць нейкі распрацаваны план.

У лодцы стала ціха. Рахімаў забараніў размаўляць, загадаў хадзіць толькі басанож. Кіруха здзіўлена паціснуў плячыма і, скінуўшы чаравікі, прайшоў у рубку ў шкарпэтках. Кіруха прыслухаўся. Яго чулае, натрэніраванае вуха ўлавіла далёкі глухі рокат. Ён набліжаўся, паступова ўзмацняючыся. Нарэшце пачуўся над галавой і павольна пачаў аддаляцца.

Рахімаў кіўнуў трумным машыністам. Яны заціснулі клапаны, і пачулася, як з шыпеннем запрацавалі кампрэсары сціснутага паветра. Прайшлі секунды, і лодка паказала перыскоп.

Джамаеў даў пеленг і штурман крадком паглядзеў на табліцу. Разлік быў зроблен дакладна. Лодка на некалькі секунд паказала рубку. Рахімаў быў спакойны: калі яе не выявілі метрысты эсмінцаў адразу, то цяпер на цёмнай хвалі і амаль не асветленым месяцам небе за нейкае імгненне лодку цяжка заўважыць. У насавы адсек паляцела каманда:

— Апараты, ...тоўсь!

Спакойны голас Лясного адказаў:

— Ёсць апараты!

— Агонь!..

І адразу лодка лёгка здрыганулася. З насавога адсека ў цэнтральны пост прайшла пругкая хваля. Кіруха ўдыхнуў лёгкі пах гары. Лодка пайшла пад ваду. А матросы не краналіся з месц. Замерлі, нібы ў здранцвенні, напружана прыслухоўваючыся і адлічваючы секунды. Дзесяць... дваццаць... сорак... мінута... паўтары...

Прама па носу грукоча выбух. Кіруху здалося — здрыганулася лодка. Не, гэта Слюсар, Махоня, Джамаеў — усе, хто быў у адсеках,—грымнулі дружнае «ура!».

Рахімаў змахнуў з ілба раптоўныя дробныя кропелькі поту і загадаў Азарычу:

— Штурман, курс — на базу!..

Нарада рэжысёраў народных тэатраў

У Мінску адбылася нарада рэжысёраў народных тэатраў па абмену вопытам, скліканая рэспубліканскім Домам народнай творчасці.

Рэжысёр Браслаўскага народнага тэатра О. Галкін расказаў пра тое, як самадзейныя артысты абслугоўваюць калгаснікаў. За апошнія месяцы артысты выступалі з канцэртамі ў многіх калгасах раёна. Асабліва вялікім поспехам у гледачоў карыстаецца пастаноўка камедыі «Выбачайце, калі ласка» А. Макаёнка.

Аб планах на будучае расказалі рэжысёр Слонімскага народнага тэатра М. Фрыдман, рэжысёр Рэчыцкага народнага тэатра В. Тамашук і інш.

Госці студэнтаў і рабочых

Прасторная актавая зала Мінскага палітэхнікума перапоўнена. Сюды, на Дзень творчасці, сабралася многа студэнтаў тэхнікума, маладых рабочых. Да іх у госці прыйшлі работнікі кінастудыі «Беларусьфільм» і пісьменнікі Р. Кобец, Я. Садоўскі.

Як ствараецца кінафільм, расказаў навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР Г. Тарасевіч. З цікавасцю слухалі прысутныя расказ кінааператара В. Акуліча пра тое, як здымаўся фільм «Чалавек не здаецца». Аб стварэнні вядомай кінакамедыі «Шукальнікі шчасця» ўдзельнікі вечара даведаліся ад аднаго з аўтараў сцэнарыя, пісьменніка Р. Кобеца.

Пра свой шлях у мастацтва расказалі маладая артыстка Н. Жукоўская і асістэнт рэжысёра В. Сяргееў.

У заключэнне прысутныя паглядзелі кінафільм «Чалавек не здаецца».

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.
Адрас РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-20-54, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.
«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.
АТ 00075.
Друкарня выдавецтва «Звязда».